

Saateks

Kohalike omavalitsuste poolt läbiviidava sotsiaaltöö tähendust on raske üle hinnata. See puudutab ka inimeste nõustamist, kes on jäänud hätta oma võetud kohustuste täitmisega või on muul viisil sattunud võlaprobleemidesse. Suure tõenäosusega on just kohalik omavalitsus see koht, kuhu inimene oma võlaprobleemiga esimesena pöördub. Selline inimese usaldussuhe valda või linna seab kohalikule omavalitsusele suure väljakutse.

Võlanõustaja on ilmselt harva samal ajal ekspert nii finantsteenuste, õigusnõustamise või ka psühholoogia alal, milliste teadmistega ühe võlaprobleemi lahendamine võib otseselt seotud olla. Vastupidi, üldjuhul ta seda ei ole ning selline ootus oleks ka õigustamatu ning ebareaalne nõudmine. Sellegipoolest ei välista see võlaprobleemidesse sattunud valla- või linnaelaniku võimalikku ootust, et just kohalik omavalitsus suudab tema probleemi lahendada.

Teie käes on abimaterjal, mis loodetavasti annab head ja vajalikku tuge võlanõustamisega seotud vastutusrikka ülesande täitmisel. Kaasates selle abimaterjali koostamisse finantsteenuste ja õigusala eksperte, loodame selliselt aidata ja anda üldharivat tuge praegustele ja uutele sotsiaaltöötajatele oma igapäevase töö tegemisel.

Abimaterjali koostamisel on püütud jälgida võlaprobleemi olemust selle tekke loogilises järjestuses. Nii on alustatud abimaterjaliga rahaasjade planeerimise kohta, sealt edasi käsitletakse teenuse valimisega seotud aspekte ning lõpuks esitatakse tugimaterjal juba konkreetsemalt laenuteenuste ning juba tekkinud võlaprobleemide lahendamise kohta.

Õiguslane tugimaterjal on koostatud eesmärgiga anda võlasuhetes vajalikud baasteadmised. Iga teema lõpus on viidatud seadustele, mida tasuks konkreetse küsimuse lahendamisel põhjalikumalt uurida. Siiski tuleb rõhutada, et õiguse rakendamine on nüansirikas. Kaalukamate valikute tegemisel tuleks tingimata nõu pidada juristiga.

Täiendavalt oleme abimaterjalis esitanud informatsiooni levinumate pettuseskeemide kohta. Selline teave ei ole küll otseselt seotud võlanõustamisega, kuid puudutab siiski inimeste raha ja selle kasutamist ning tõsiasi on see, et pettuseskeemide ohvriks langevad just vähese finantskirjaoskusega inimesed. On oluline, et inimesed tunneksid pettuseskeemid ära ning võlanõustaja suudaks vajadusel anda head nõu.

Abimaterjal on koostatud kiirkõitja põhimõttel, et saaks mugavalt lisada uusi teemasid või olemasolevaid peatükke välja vahetada, kui peaks midagi seadusandluses muutuma või lisanduma uusi teenuseid, mille sisu vajab selgitamist.

Kõik sisutekstdid on kättesaadavad Internetis aadressil volanoustamine.minuraha.ee

Sinna lisanduvad kõik uued sisumaterjalid, mida saate ise välja trükkida ja kausta lisada. Seepärast on ka sisutekstdid mustvalged, sest värviprinteris kriidipaberile trükkimine läheks liiga kulukaks.

Sellel veebilehel on teil võimalus anda ka tagasisidet, mis teie meelest vajaks veel selgitamist või lisamist. Samuti paneme üles teated erinevate ürituste kohta, kus antud abimaterjali tutvustame.

Esitatud materjal on siiski üldhariv ning seetõttu tuleb abimaterjali kasutamisel silmas pidada järgmisi asjaolusid:

- 1) Abimaterjalis esitatu on mõeldud ainult üldhariva tugimaterjalina ning seetõttu on informatsioon esitatud üldistatud ja lihtsustatud kujul. Seega ei saa selle abimaterjali põhjal teha üheseid ja lõplikke järeldusi, sest konkreetset võlasuhted sõltuvad poolte vahelistest lepingutest, kuid ka ajas arenevast õigusloomest ja kohtupraktikast jmt. Samuti võivad turuosaliste poolt pakutavad teenused olla üldkasutatavast lahendist erinevad ning nende hindamiseks tuleb analüüsida konkreetse teenusega seotud lepingut või tingimusi.
- 2) Seega abimaterjalides kirjeldatu ei ole otseselt mõeldud kasutamiseks mitte ühegi konkreetse olukorra või isiku suhtes, sest esitatud informatsiooni õigsus võib hälbida tulenevalt sellest, et kausta koostajad ei saanud infot kokku pannes ette näha kõiki asjaolusid, mis võivad tähtsust omada konkreetsetes situatsioonides (sh võlasuhtes), mille kohta inimene teavet otsib või milles ta abi vajab;
- 3) Nii ei saa abimaterjalis esitatut käsitleda finants-, juriidilise ega muu erialase nõuandena, vaid tegemist on üksnes võlanõustajatele mõeldud üldistatud tugimaterjaliga, andes seeläbi võlanõustajale vajalikud märksõnad, milliseid asjaolusid saab ta konkreetse võlaprobleemi lahendamisel silmas pidada ning milliseid edasisamme võlgnikule soovitada;
- 4) Ehkki koostajad on teinud kõik endast oleneva, et käesolevas abimaterjalis sisalduv informatsioon oleks õige ja täpne, ei saa me eeltoodud põhjustel garanteerida informatsiooni kõikehõlmavust, igakülgust, õigsust ja ajakohasust ega vastutada kuidagi informatsiooni kasutamisest tekkivate võimalike tagajärgede eest.

Täna kõiki, kes on abiks olnud selle abimaterjali koostamisel ning loodan, et see on alles algus koostöö tegemisel võlanõustamise valdkonnas. Eraldi soovin tänada suurimad kaasaitajaid tänu kellele on see abimaterjal saanud teoks. Suurimad tänud kuuluvad Hasartmängumaksu nõukogule, Eesti Juristide Liidule ja Aase Sammelselejale, võlanõustaja Terje Lääts'le, Sotsiaalministeeriumile, Eesti Regionaalse ja Kohaliku Arengu Sihtasutusele ning Finantsinspektsiooni töötajatele. Abimaterjali koostamist toetas rahaliselt Hasartmängumaksu Nõukogu.

Head nõustamist!
Raul Malmstein
Finantsinspektsioon
juhatuse esimees

Finantsinspektsiooni tarbijaveeb www.minuraha.ee

Arukate otsuste tegemiseks on vaja palju taustateadmisi. Selleks, et siin tarbijaid aidata, on Finantsinspektsioon käivitanud tarbijaveebi www.minuraha.ee. Sellelt veebiküljelt leiab vastused laenamise, kindlustamise, investeerimise ja säästmise ning teiste finantsteenustega seotud küsimustele.

Tarbijaveebi eesmärgiks on anda sõltumatut nõu. Informatsioon veebilehel on erapooletu, objektiivne ja professionaalne, sest Finantsinspektsioon ei sõltu ühestki pangast, kindlustusseltsist või mõnest muust finantsteenuse osutajast ega paku ise ühtegi finantsteenust.

Veebileht on koostatud Finantsinspektsiooni ekspertide poolt, kes tunnevad hästi oma eriala, puutuvad igapäevases töös kokku ka tarbijate probleemidega ning oskavad seetõttu pakkuda asjalikku ja vajalikku teavet.

Oluline on teada, et Finantsinspektsioon ei jaga infot ühe või teise konkreetse panga või kindlustusseltsi poolt pakutava konkreetse finantsteenuse kohta, vaid annab edasi finantsasutustega suhtlemiseks vajalikke üldteadmisi.

Tarbijaveebi teemad on jaotatud nelja suurde rubriiki: Alusta siit, Teenused, Kui on probleem ja Kasulik teada.

Rubriigis „Alusta siit“ on selgitatud, milleks on vaja ennast finantsteenuste osas harida, kuidas teenuseid valida, kuidas planeerida oma rahaasju ja koostada pere-eelarvet ning mida peaks enne lepingu sõlmimist kindlasti silmas pidama. Elektrooniline pere-eelarve vorm asub Alusta siit/ Planeeri elu/ Pere-eelarve vorm.

Rubriigis „Teenused“ on viis põhipeatükki: Pangateenused, Investeerimine, Kindlustamine, Pension, Autoliising ja SMS-laen. Näiteks pangateenuste peatükis on põhjalikult selgitatud kõiki olulisemaid pangateenuseid: pangakaardid, internetipank, hoiused ja laenud. Kõigi puhul on selgitatud olulisemaid termineid ja õpetatud tähelepanu pöörama erinevate tingimuste täpsele sisule enne lepingu sõlmimist.

Rubriigis „Kui on probleem“ on nõuanded, kuhu pöörduda probleemi korral, kuidas esitada kaebust ning kirjeldatud on ka levinumaid pettuseskeeme.

Rubriigis „Kasulik teada“ saab lugeda uudiseid ja korduma kippuvaid küsimusi, samuti leiab sealt alarubriigi „Võrdle teenuseid“. Siit leiab abivahendeid, et erinevaid panga- ja kindlustusteenuseid võrrelda – näiteks hoiuste, krediitkaartide, II ja III samba pensionifondide võrdlustabelid. Samuti on olemas Mida võrrelda? küsimustikud 14 erineva panga- ja kindlustusteenuse kohta, mis aitavad tähelepanu juhtida olulisimatele asjaoludele antud teenuse puhul. Rubriigist „Kasulik teada“ leiab ka palju kalkulaatoreid – palgakalkulaator, laenukalkulaator, kohustuslike pensionifondide tasude ja tootluse kalkulaator, investeringute kalkulaator, SMS-laenu intressi kalkulaator, pere-eelarve stressitaluvuse kalkulaator, säästukalkulaator jpt.

Sisukord

Saateks

Finantsinspektsiooni tarbijaveeb www.minuraha.ee

1. Rahaasjade planeerimine

- Miks planeerida?
- Planeerimise kolm sammu
- Soovitused pere-eelarve analüüsimiseks ja planeerimiseks
- Teenuse valimine

2. Levinumad pettuseskeemid

- Pettuseskeemid

3. Laenamine

- Kas peaks laenama?
- Enne laenulepingu sõlmimist!
- Laenude liigid:
 - I Eluasemelaen
 - II Riiklik õppelaen
 - III Autoliising
 - IV SMS-laen
- Kuidas makseraskustes käituda?

4. Abiks võlgnikule

Koostanud **Aase Sammelselg**, Eesti Juristide Liit, täiendanud **Hannes Vallikivi**, Tark Grunte Sutkiene

- Mis on võlasuhe?
- Lepinguvabadus
- Võlasuhte iseloom
- Dispositiivsus võlasuhetes
- Hea usu põhimõte võlasuhtes
- Mõistlikkuse põhimõte
- Isikud
- Tehingu tühisus
- Tehingu tühistatavus
- Tüüptingimused lepingus
- Kõrvalkohustused
- Kohustuse rikkumine
- Võlausaldaja õiguskaitselahendid
- Aegumine
- Täitemenetlus
- Füüsilise isiku pankrot
- Riigi õigusabi

5. Lisad

- Maksekäsu kiirmenetlus
- Hagiavalduse esitamine kohtule
- Sõnaraamat
- Kuhu pöörduda?
- Pere-eelarve vorm

MIKS PLANEERIDA?

Planeerimisel on rahamaailmas vaieldamatult tähtis roll. Planeerimine on erinevate otsuste langetamise aluseks. Planeerimatus võib kaasa tuua nii ebameeldivaid ja ootamatuid olukordi kui ka valearvestusi. Planeerimatus võib tekitada olukorra, et näiteks alles töökoha kaotamisel avastatakse, et võetud on liiga palju erinevaid laene ning nende tagasimaksmine käib üle jõu. Või väga vajaliku teenuse jaoks ei jätku enam raha, sest raha on juba vähemolulisele ära kulutatud.

Planeerimine on kriitilise tähtsusega nende inimeste jaoks, kelle sissetulekud on vähenenud, kellel on oht lähiajal töökoht kaotada või kes on juba töökoha kaotanud.

Mõned näited, miks elu planeerimisele tasub rohkem tähelepanu pöörata nii headel kui ka halbadel aegadel:

- 1) Inimene on krediitkaartidega soetanud endale moodsamad riided või uusimad majapidamismasinad, aga korterilaenu või korteriüüri maksmiseks enam raha ei jätku.
- 2) Inimene on olulise lepingu sõlmimise edasi lükanud ning jätnud kodu kindlustamata. Kui maja on maha põlenud, siis ei saa seda enam kindlustada.
- 3) Pensioniiga ei tule kunagi ootamatult. Kui aga pensioniiga on juba kätte jõudnud, siis pole reeglina enam jõudu ja võimalust raha säästmiseks.
- 4) Väga palju on neid inimesi, kes on harjunud ära kulutama kogu teenitud raha ja kes ei säästa kasvõi kümnekonna euro kaupa mustadeks päevadeks. Seepärast võib iga väike muutus sissetulekute osas neile eriti mõjuda, sest üldjuhul on oma harjumusi kiiresti muuta väga raske.

Mitte kellegi käsutuses pole piiramatuid ressursse. Meeldib see või mitte, kuid iga inimene seisab elu erinevatel etappidel erinevate valikute ees. Õigeid valikuid ja otsuseid saab teha aga ainult siis, kui ta on piisava põhjalikkusega läbi mõelnud, mis on tema jaoks nii praegu kui tulevikus oluline ja esmavajalik ning vastupidi.

PLANEERIMISE KOLM SAMMU

Planeerimisel võib eristada kolme etappi: olemasoleva olukorra analüüs, võimaluste hindamine ning otsustamine.

Esimeseks sammuks on olukorra analüüs, mille käigus tuleb välja selgitada, mis on inimese jaoks kõige tähtsam!

Olemasoleva olukorra analüüsimiseks tuleb inimesel läbi mõelda, mis on tema ning temast sõltuvate inimeste jaoks kõige tähtsam. Need on erinevad elulised sündmused, mis on juba mõjutanud tema elu või võivad tulevikus seda teha. Näiteks oma kodu ehitamine, lapse sünd, lapse koolitamine, vara hävimine, töökoha kaotus, pensionilejäämine, haigestumine, lahutus, lähedase surm jmt.

Kõik need röömsad ja kurvad sündmused on sageli seotud finantsteenuse tarbimisega: raha hoidmise, kogumise, laenamise või vara kindlustamisega. Seega esimesena tuleb mõista seda, et finantsteenuse ei ole asi iseeneses, vaid selle ostmine sõltub konkreetsest elulisest eesmärgist. See eesmärk määrab ka otseselt selle, millist teenust tuleks osta.

Teiseks sammuks on olemasolevate võimaluste hindamine.

Võimaluste hindamiseks peab inimene realistliku pilguga üle vaatama oma sissetulekud ja väljaminekud ning hindama, kui palju raha on ta igapäevaste kulutuste kõrvalt suuteline kulutama laenu tagasimaksmiseks, kui palju kindlustusmaksteks ja kas ning kui palju säästmisele. Ideaalis soovitakse olla parimal moel kaitstud nii täna kui tulevikus.

Aja jooksul võivad muutuda mitte ainult pere sissetulekud või väljaminekud, vaid selle kõrval võivad muutuda inimese enda eesmärgid, laenu- ja/või kindlustusvajadus jne. Finantsmaailm omakorda ei seisa paigal, vaid erinevate finantsteenuste ja toodete valik pidevalt täieneb ja uueneb. Mis tähendab seda, et kui inimene on kord laenamise, kindlustamise või säästmise kasuks otsustanud, siis kunagi ei ole hilja seda teha läbimõeldumalt ning vajadusel juba tehtud otsused üle vaadata.

Kolmandaks sammuks on otsuste langetamine.

Vaieldamatult on kõige keerulisem konkreetse finantsteenuse valimine. Pakutavaid variante on turul väga palju, kahtlemata on suurem osa neist väga keerulised. Pakkumised on tihti ka jõulised ja ahvatlevad. Sisult sarnase eesmärgiga lahenduste puhul pakutakse erinevaid maksusoodustusi ja erinevaid garantiisid.

Finantsteenused ei ole täna enam ainult klassikalised kindlustuse-, panga- ja väärtpaberiteenused, vaid aina enam on erinevad teenused omavahel läbi põimunud. Näiteks on võimalik investeerida nii otse fondi fondi-osakuid ostes kui ka läbi investeerimisriskiga elukindlustuse, saades sinna juurde marginaalse elukindlustuskatte. Kindlustuse kaudu investeeritakse toodud näite puhul seetõttu, et see annab võimaluse kasutada maksusoodustusi.

Kuna panganduses ja kindlustuses on konkurents tihenunud, siis üha sagedamini kasutavad pangad, kindlustusseltsid ja investeerimisfondid vanu tuntud ja ka uuenduslikke turundusvõtteid. Kindlasti tuleb süveneda asja sisusse ja mitte lasta end peibutada näiteks lepinguga kaasas käiva reklaamtootega, olgu selleks meepurk, T-särk või kaelapael. **Peremees teenuse väljavalimisel on inimene ise.**

Ei tohi lasta ennast hirmutada keerukusest ja sellest, et ta ei tea kõiki ettetulevaid mõisteid ja termineid. Alati tuleb küsida nõu ja selgitusi! Ühe või teise teenuse tingimuste kõikide asjaolude igakülgseks hindamiseks ning parima ja kõige sobivama valiku tegemiseks on vaja võtta aega ja koguda teadmisi. Seepärast kiirustada ei tohi. Kõige olulisem on astuda läbimõeldud samme.

SOOVITUSED PERE-EELARVE ANALÜÜSIMISEKS JA PLANEERIMISEKS

Pere-eelarve planeerimine on olemuselt lihtne ja eelarve koostamiseks on mitmeid võimalusi. Lihtsaim neist on kõik kulud ja tulud lihtsalt paberile või arvutisse kirja panna. Pere-eelarve analüüsimiseks on välja töötatud ka mitmed lihtsamad ja keerulisemad programmid, mis aitavad eelkõige väljaminekute grupeerimisel ja seeläbi nende analüüsimisel. Pere-eelarve koostamisel tuleb inimesel analüüsida oma finantsolukorda ning sellest lähivõimalt planeerida oma kulutusi, mitte vastupidi. Vaata ka peatükis „Lisad“ olevat pere-eelarve tabelit.

Majandusliku olukorra analüüs

Kõige parema ülevaate igakuistest väljaminekutest, kulutustest ning inimese harjumustest annab loomulikult pangakonto väljavõte. Seda aga juhul, kui suurem osa ostudest on sooritatud pangakaardiga ning arved maksitud ülekannetega. Detailsema ülevaate kulutustest annavad igakuiselt säilitatud ostutšekid ning muud arved.

Konto väljavõtte ning tšekkide abil on võimalik analüüsida, kui palju inimene teenib, kui palju kulutab ning mille peale ta kõige rohkem kulutab?

Selleks aga tuleb kulutused kõigepealt kirja panna ning grupeerida. Parima ülevaate saab, kui pere-eelarve koostada igakuiselt. Nii saab ülevaate sellest, kuidas mõjutavad eelarvet planeerimata ostud, kui palju varieeruvad regulaarsed igakuised väljaminekud, missuguste kulutuste osas on võimalik kokku hoida jne.

Kulutuste planeerimine ja säästmine

Kulutusi planeerides peab inimene endale seadma väga konkreetsed ja realistlikud eesmärgid. Selleks tuleb kirja panna eelkõige kulutused igakuistele kohustustele ning ka lühiajalised ja pikaajalised eesmärgid, mis nõuavad sihipärasest säästmist. Kuid alles seejärel kui on makstud laenu kuumakse, tasutud arved, tehtud kulutused transpordile ja söögile on võimalik planeerida muid väljaminekuid. Arvestada tuleb ka sellega, et sissetulekud võivad aja jooksul muutuda. Oleme harjunud, et üldjuhul on sissetulekud iga aastaga kasvanud. Kahjuks tuleb alati ja eriti majanduslanguse ajal ette ka vastupidist olukorda, kus sissetulekud võivad kiiresti ja ootamatult väheneda. Pole välistatud ka töökoha kaotus, mis võib tähendada pikki otsinguid uue töökoha leidmiseks.

Juhul kui inimene on juba töökoha kaotanud, peab ta välja arutama, kui palju on tal ja tema perel vaja raha igakuiste vältimatute kulutuste jaoks ehk millised on püsikulud, mis tuleb kindlalt tasuda. Kõige parema ülevaate annab ka siin detailselt koostatud eelarve.

Juhul kui inimene pole töökohta kaotanud või tal on säilinud stabiilne sissetulek, peab ta leidma ilmselgelt võimalusi raha säästmiseks. Tänapäeva ühiskonnas, kus laenamine ja krediitkaartide kasutamine on otsekui enesestmõistetav, on kindlustundel erinev tähendus. Palju turvalisem on elada, kui on paari kuu palk kõrvale pandud ning on teada, et vajadusel on võimalik sääste kasutada.

Säästmine on lühiajaline raha kogumine. Säästa on mõistlik nii ootamatute kui ka planeeritud väiksemate väljaminekute jaoks.

Säästmine on oluliselt odavam kui väikelaenu võtmine.

Kui inimene on suuteline väikelaenu tagasi maksma, siis on ta suuteline ka koguma. Raha kogudes säästab ta aga laenuandjale makstava intressi.

Mitte võtta kergekäeliselt väikelaene – selline reegel võiks kehtida mitte ainult praegustes tingimustes, vaid läbi elu.

Mugavaks säästmisvõimaluseks on näiteks pangahoius. Täpsemat informatsiooni hoiustamise ning lepingu tingimuste kohta tasub lähemalt uurida pankadest.

Kindlasti on inimestel endil välja pakkuda läbiproovitud säästmisnippe. Mõned näited säästmisvõimaluste kohta:

- 1) Tuleb maksta kõige kiiremini tagasi lühiajalised laenud, sest neil on tavaliselt kõrgemad intressid.
- 2) Säästmist võib alustada kasvõi kümne euro kaupa. Oluline on teha seda regulaarselt. Kui inimene on juba väiksema summa säästmisega harjunud, siis tasub säästmiseks mõeldud summat suurendada.
- 3) Säästmiseks mõeldud summa tuleb kanda kohe peale sissetuleku laekumist näiteks spetsiaalselt kogumiseks mõeldud kontole.

Esmakordne pere-eelarve analüüsimine ning sellest lähtuvalt planeerimine on vaieldamatult raske ülesanne. Kuid mida rohkem inimene kulutab alguses selle peale aega, seda kiiremini õpib ta nägema võimalusi kulutuste kärpimiseks. Lisaks valmistab ta sel viisil end ette ootamatuteks väljaminekuteks ning kriisiolukordadeks. Pere-eelarve planeerimine ja selle jälgimine distsiplineerib ning on pere majandamisel igati abiks.

TEENUSE VALIMINE

Elu planeerimine ja teenuse valimine käivad käsikäes. Vaatamata sellele, et võib-olla on inimesel hetkel raske majanduslik olukord, võib ta kokku puutuda erinevate valikutega finantsvaldkonnas. Sarnaselt pere-eelarve planeerimisega on teenuse valimisel võimalik eristada kolme etappi.

Esimeseks sammuks on põhieesmärkide kindlaksmääramine.

Inimene peab finantsasutuse poole pöördudes enda jaoks eelnevalt selgitama, millised on tema lühi- ja pikaajalised eesmärgid ehk miks tal panga, kindlustusseltsi või investeerimisteenus pakkujate poole pöörduda vaja on? Alati tuleb uurida, millised finantsasutused pakuvad just tema vajadustele vastavaid teenuseid. Kõige lihtsam viis selleks on külastada pankade, kindlustusseltside, liisingfirmade, investeerimisühingute ja fondivalitsejate kodulehekülgi internetis või minna ise kohale.

Teiseks sammuks on sobiva teenuse sisu määramine.

Teisisõnu: inimene peab teadma, mida ta teenuselt eelkõige ootab.

Ei tohi unustada, et tingimusi, mis on inimese jaoks olulised, teab ainult ta ise! Pank või kindlustusselts neid ei tea ja kui ta nendest ei räägi, siis nad ei saagi teada. Seega vastutus, kas üks või teine teenus on inimesele sobilik, lasub inimesel endal.

Kuidas aga määrata teenuse sisu, kui teenustest palju ei teata? Siin mõned soovitusel:

- 1) Inimene peaks minema panka või kindlustusseltsi nõustamisele või otsima abi täiesti sõltumatult nõuandjalt. Selleks tuleb kokku leppida konsultatsiooniaeg. Konsultatsiooni käigus tuleb paluda, et talle tutvustataks tema huvipakkuvat teenust ning selle tingimusi. Alati tasub inimesel endal olla aktiivne ning püüda juba enne konsultatsiooni leida võimalikult palju informatsiooni teenuse kohta. Nii saab ta nõustamisel rohkem täpsustavaid küsimusi esitada. Eelneva informatsiooni võib hankida näiteks ka e-kirja teel, saates küsimustega kirja erinevate finantsasutuste klienditeenindajatele.
- 2) Inimene peaks teenuseosutajalt paluma, et talle pakutaks mitmeid lahendusi ning selgitataks nende sisulisi erinevusi. Tutvuda tasub ka teenuste hinnakirjaga.
- 3) Tutvuma peaks alati enam kui paari võimalusega ning ei tohi otsustada ainult hinna põhjal. Tähelepanu peab pöörama oma õigustele ja kohustustele.
- 4) Oluline on alati tingimused otsast lõpuni läbi lugeda. Ei tohi karta ja häbeneda küsimuste esitamist, aga ka selgitusi ja kinnitusi tema jaoks ebaselgete asjade kohta.
- 5) Võimalik, et tingimuste üle saab läbi rääkida. Kui tingimuste muutmise siiski võimalik ei ole, siis tasub võrrelda erinevate teenusepakujate tingimusi ning langetada valik selle panga, kindlustusseltsi või fondi kasuks, kelle tingimused on kõige paindlikumad ning sobivamad.
- 6) Ühtegi dokumenti ei tohi allkirjastada enne, kui on sellega sisuliselt tutvunud ning sellest aru saadud!
- 7) Teenuse väljavalimisel ei tasu kiirustada. Ka väiksemagi kõhkluse korral ei peaks kartma „ei“ öelda või otsustamiseks lisaiega võtta.

Viimaseks sammuks enne otsuse langetamist on teenuste võrdlemine.

Inimesed on üldjuhul mugavad ning neil pole alati aega või tahtmist teenuste võrdlemiseks. Sellega tehakse viga, kui infot küsitakse ainult oma „kodupangast“ või lähimast pangakontorist.

Võib-olla tõesti õnnestub saada hea pakkumine kohe oma „kodupangast“, võib aga ka sobivamaid pakkumisi olla.

Sarnaste teenuste võrdlemine annab ülevaate toote tingimuste ja hindade kohta, lisaks saadakse palju parem ülevaade pakutavatest võimalustest ning seejärel on juba võimalik enda jaoks sobivamate tingimuste osas läbi rääkida. Seepärast ei tohiks inimene olla laisk ega uurida kõike ainult oma kodupangast!

Teiseks, inimene ei tohiks lasta end eksitada pakkumiste kõlavatest ja kaunitest nimedest. Alati tuleb täpsustada, mis on pakkumise tegelik sisu, millised on kõik tingimused, hinnakiri, osapoolte kohustused ja õigused jne.

PETTUSESKEEMID

Pettuseskeemidest ja pakkumistest on enamik inimesi küll kuulnud, kuid ikka leidub uusi lihtsameelseid, kes langevad petturite ohvriks.

Enamasti on need inimesed, kellel on kas vähesed teadmised finantsteenustest, kes liiga palju usaldavad teisi või loodavad kergesti ja kiirest teenida suurt tulu.

Või ka need, kellel on elus raske periood: isiklik traagika või ka näiteks suutmatus võetud laene tagasi maksta.

Kuidas aru saada, et tegemist on pettusega? Tavaliselt need isikud, kes tegelevad finantspettustega, kontakteeruvad omal algatusel kas e-kirja, posti või telefoni teel. Nad jätavad usaldusväärse inimese mulje, on korrektsed, viisakad, lahked ning sõbralikud. Kasutavad pealtnäha ametlikke kirjablankette ning nende poolt saadetud dokumendid või e-kirjad on korrektselt koostatud. Petturid kiirustavad inimesi tagant, et nad langetaksid kohe otsuse ja allkirjastaksid kohe lepingu. Seejärel paluvad nad saata oma arvele raha kindlasti enne kui avaneb ahvatlev pakkumine või kantakse üle nõ võidetud rahasumma.

Tavaliselt pakuvad petturid oma potentsiaalsetele ohvritele midagi väga ahvatlevat. Näiteks saadavad meili teel teate, kus teatavad loterii või rahalise auhinna võitmisest, kuigi inimene ei ole sellisest loteriist ega loosimisest kunagi osa võtnud. Või inimesele tehakse eksklusiivne ettepanek osaleda skeemis, mis väidetavalt teenib kiiresti väga korraliku kasumi. Või hoopis pakutakse võimalust teenida kergesti väga suur summa selle eest, et inimene aitaks kanda mitmeid miljoneid pakkujate asukohariigist välja. Tihti pakutakse võimalust osaleda investeerimisskeemis, mille tulemusena on võimalik teenida suur summa jne.

Enamikel juhtudel palutakse kogu ilusa jutu või eksklusiivse pakkumise käigus:

- 1) Üle kanda mingi summa ettemaksuna** – kas teenustasuna või muu näiliselt vajaliku maksuna. Nimekiri põhjustest, miks peaks raha ette ära maksma, on lõputu. Reeglina tähendab ettemaksu küsimine võimalikku pettust.
- 2) Palutakse edastada isiklikud pangaandmed** – kas arveldusarve number, krediitkaardi number, paroolid jms või muud isikuandmed.

Petturite õnge sattumise vältimiseks kehtib lihtne reegel – inimene ei tohi kunagi saata raha ja/või anda enda isiku- või pangaandmeid kellelegi enne, kui on kontrollinud konkreetse eraisiku või ettevõtte tausta ning veendunud tehingu usaldusväärsuses!

Pettuseskeeme on palju – võltsloteriid, erinevad pakkumised kiiresti suure raha teenimiseks, investeerimispüramiidid jne. Inimeste fantaasia on aga selles osas lõputu. Mõned võimalikud pettuseskeemid on alljärgnevalt veidi pikemalt lahti kirjutatud.

I SMS-laenupettused

1) Palutakse luba isikliku arvelduskonto kasutamiseks.

Petturid sobitavad tutvust või isegi sõprust võõraste inimestega, sh nendega, keda nad on oma kodukandis aeg ajalt kohanud. Pettur pöördub oma uue tuttava poole palvega kasutada tema arvelduskontot, sest keegi kannab sinna suurema summa raha ja nii oleks võimalik see raha kohe kätte saada. Saades selleks nõusoleku, tellib pettur SMS-laenu. Selleks kasutab ta ohvri poolt antud isikuandmeid ning arvelduskontot. Peale raha laekumist arvelduskontole palub pettur raha välja võtta ja talle anda. Nii saab pettuse kavandanud isik raha, kuid laenu tagasimaksmise kohustus jääb konto omaniku kanda.

Sellise pettuse läbiviimist peaks raskendama 2008. aastast kehtiva rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse nõue, mille järgi peab laenukontor kliendi esmakordsel laenu taotlemisel tuvastama tema isikusamasuse ehk teisisõnu peaks esmakordne SMS-laenu taotleja minema koos isikuttöendava dokumendiga laenukontorisse. Siiski pole ettevaatus kunagi liiast, seda eriti nende inimeste puhul, kes ise on varem SMS-laenu taotlenud, kuna nende isikusamasust laenuandja seaduse järgi kontrollima ei pea.

Hoiatus:

- Selliste juhtumite korral tuleb inimesel alati veenduda, et tegemist on usaldusväärse sõbra või tuttavaga. Sellises olukorras on kõige kindlam tutvuda konto väljavõttega ja vaadata, kust summad on üle kantud. Vähimagi kahtluse korral tuleb kanda raha ülekande tegijale tagasi.

2) Palutakse abi, kuna väidetavalt on kaotatud dokumendid ja rahakott.

Inimese poole pöördub näiteks bussijaamas keegi võõras ja palub luba kasutada tema arvelduskontot. Seda väidetavalt seetõttu, et rahakott ja dokumendid on kadunud, aga sõber või sugulane on nõus raha kojusõiduks panka üle kandma. Abistamise eest lubatakse heategijatele tihtipeale ka tasuks mingi rahasumma. Sealsamas helistab pettur väidetava ülekande tegijale ja küsib abipakkuja isikukoodi, arvelduskonto numbrit ja muid isikuandmeid. Saadud informatsiooni alusel võtab teine pettuse osaline mobiiltelefoniga SMS-laenu. Seejärel lähivad pettur ja ohver koos sularahaautomaadi juurde ning võtavad laekunud summa sularahas välja.

Selle skeemi puhul on tegemist pealtnäha teise inimese abistamisega ning sularahaautomaadist ei ole näha, kellelt laekunud raha pärineb. Alles hiljem saabub abi pakkunud inimesele kiri võlanõudega, milles palutakse ära maksta võetud SMS-laen.

Kuigi teise inimese kontole SMS-laenu võtmist peaks raskendama 2008. aastast kehtiva rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse nõue, mille järgi peab laenukontor kliendi esmakordsel laenu taotlemisel tuvastama tema isikusamasuse, pole ettevaatus kunagi liiast.

Hoiatus:

- Sellises olukorras tuleb hoiduda isikuandmete ja panga andmete avaldamisest. Olukorrale tuleb proovida leida mingi muu lahendus. Sellised ettepanekud viitavad enamjaolt alati pettusele. Võib olla kindlam ja odavam võimalus on näiteks pakkuda abivajajale bussipileti raha?

3) Helistatakse ajalehes ilmuva müügikuulutuse peale

Petturid kasutavad ajalehtedes ja internetis ilmuvaid müügikuulutusi, milles märgitud eseme hind on suhteliselt väike, jäädes näiteks vahemikku 10–15 eurot. Pettuse läbiviijad helistavad müügikuulutuse peale ja avaldavad soovi üks või teine ese ära osta. Maksmise viisiks pakutakse pangaülekanne. Selleks küsitakse müüjalt isikukood, arvelduskonto number, aadress ning lubatakse ülekanne ära teha. Saadud andmete alusel võtab pettur telefoni teel SMS-laenu müüja arvele. Seejärel helistab ta uuesti raha saajale ning teatab, et kandis kogemata 15 euro asemel üle 150 eurot ja palub enamlaekunud summa tagastada. Pahaaimamatu inimene tagastabki SMS-laenu summa petturile, laenu tagasimaksmise kohustus jääb aga petetule.

Kuigi teise inimese kontole SMS-laenu võtmist peaks raskendama 2008. aastast kehtiva rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse nõue, mille järgi peab laenukontor kliendi esmakordsel laenuaotlemisel tuvastama tema isikusamasuse, pole ettevaatus kunagi liiast.

Hoiatus:

- Tuleb alati kontrollida konto väljavõttelt, kellelt laekunud summad pärinevad, enne kui asuda raha kellegi palvel kuhugi edasi või tagasi kandma.

4) Inimene ise annab internetipanga koodid petturile

Selle skeemi puhul kasutatakse ära elektroonilisest pangandusest vähemteadlikke inimesi, kellele soliidse välimusega mees või naine pakub abi. „Abistamise“ käigus minnakse mingil usaldusväärsel ettekäändel koos panka ja avatakse arveldusarve. Internetipanga koodid palub võõras enda kätte. Arveldusarve avanud isik ei oska midagi kahtlustada, kuna avatud arvelduskontol ju raha veel pole, mistõttu peab ta koodide edasiandmist ohutuks. Võõras võtab „abistatava“ isiku nimel SMS-laene ja kannab need enda kontole edasi.

Hoiatus:

- Mitte mingil juhul ei tohi eelkirjeldatud näidetega sarnastes olukordades avada võõraste inimeste palvel või ettepanekul arvelduskontot ning ära anna oma internetipanga paroole teiste kätte!

II Krediidkaartipettused

Võõra krediidikaardi andmete alusel ostude sooritamiseks kopeeritakse ohvri krediidikaardi magnetribal olevad andmed ning valmistatakse nende põhjal võltskrediidikaart. Krediidikaardi omanik avastab oma konto väljavõttelt summad ostude ja teenuste eest, mida ta teinud või tarbinud ei ole. Ka kasutatakse krediidikaartide võltsimiseks meetodit, mis võimaldab mõne vanema krediidikaardi andmed uue varastatud kaardi andmetega üle kirjutada. Krediidikaartide turvalisuse tõstmiseks on kasutusele võetud protsessorkaadid. Protsessorkaartide kõrval on säilinud ka magnetribaga kaardid, et oleks võimalik maksta nendes kauplustes, kus on kasutusel magnetriba lugevad terminalid.

Kaardiandmete väljapetmiseks kasutatakse ka e-kirjade saatmist klientidele. Selline e-kiri jätab mulje, et tegemist on panga poolt saadetud teatega. Teates palutakse kliendil mõnel veenval ettekäändel sisestada oma krediidikaardi PIN-koodid või numbrikombinatsioonid internetipanga koodikaardilt.

Hoiatused:

- Kunagi ei tohi saata isikliku krediidikaardi andmeid ei internetipõhiselt ega e-posti teel kellelegi enne, kui ollakse veendunud tehingu turvalisuses ja usaldusväärsuses.
- Nii Eestis kui ka välisriikides kaardiga makstes ei tohi lubada teenindajal kaardiga oma silme alt lahkuda. Nii on välditav võimalik andmete kopeerimine. Kusjuures tasub teada, et andmete kopeerimine võtab aega vaid mõned sekundid.

- Ühes ja samas kohas ei tohi hoida krediitkaarti ja selle kasutamiseks vajalikke PIN-koodi. PIN-koodi ei tohi ükskõik mis kaardiga kaasas kanda!
- Kaardi kaotamisest tuleb viivitamatult panka teatada.
- Kahtlusega tuleb suhtuda igasse pangateenuseid puudutavasse e-kirja või SMS-teatesse, mis informeerib erakorralisest olukorrast, mille vältimiseks tuleb inimesel viivitamata teatada oma pangaandmed – näiteks paroolid. Alati tuleb helistada oma panka ja kontrollida selline informatsioon üle!
- Juhul kui inimene ei ole tihe internetipanga kasutaja, siis on soovitatav aeg ajalt isikliku konto seis üle kontrollida ning jälgida konto väljavõtet. See aitab võimalikke pettusi kiiremini avastada.
- Pangateenuste kasutamiseks tuleb kasutada erinevaid salasõnu ning koode, mitte aastast-aastasse ühtesid ja samu. Erinevate salasõnade kasutamine kaitseb kontot tõhusamalt võimaliku varguse eest.
- Vähetuntud internetipooe ei tasu kasutada.

III Pangaparoolide väljapetmine

Petturi eesmärgiks on kätte saada ohvri internetipanga paroolid. Selleks saadab pettur reeglina e-kirja. Ohvri meilboksi saabub kiri, kus turvakaalutlustel palutakse tal vahetada pangaparoolid ning küsitakse informatsiooni ka vanade paroolide kohta. Mingit paroolivahetust tegelikult ei toimu ning e-kirjaga ära saadetud „vana“ ehk tegelikult kehtivat parooli kasutatakse ohvri konto tühjendamiseks.

Hoiatused:

- Ükski pank ei palu oma klientidel kunagi parooli vahetada e-kirja teel. Pank ei palu kunagi e-kirja teel informatsiooni nõ vanade – see tähendab olemasolevate paroolide kohta. Paroolivahetus saab toimuda üksnes kas pangakontoris või ametlikus internetipangas. Kahtluse korral tuleb pöörduda panka.
- Inimene ei tohi lasta ennast häirida sellest, et e-kirja teel saadetud teade paroolide vahetuseks näeb välja nagu oleks see panga poolt saadetud. Petturid oskavad osavalt kasutada pangaga samasugust kirjastiili, värve, logosid jmt.
- Ettevaatlik tasub olla mitte ainult pangaparoolide vahetamisel, vaid ka teiste finantsteenust pakkuvate ettevõtete internetipõhise keskkonna paroolide vahetamisel.

IV „Loteriivõit“

Inimesele tuleb mõne sidevahendi, näiteks e-kirja teel teade, kus antakse teada raha või mõne muu eseme võitmisest. Võidu kättesaamiseks tuleb aga eelnevalt maksta teenustasu. Makstud raha ei näe ohver ilmselt enam kunagi. Nagu tegelikult ei ole ta ka võitnud loteriil.

Võib juhtuda, et saadetud kirjas räägitakse võimalusest võita suur summa raha või loteriivõidust. Kirjas palutakse helistada lisatud telefoninumbri. Hiljem selgub aga, et mingit loteriid pole olemas. Telefoniarvest selgub aga, et telefonikõne on olnud äärmiselt kallis.

Hoiatus:

- Inimesel tasub tuletada meelde, kas ta on viimasel ajal ostnud mõne loteriipileti või osalenud interneti vahendusel rahvusvahelises loteriis? Kui ei ole, siis on erinevate pakkumiste puhul suure tõenäosusega tegemist pettusega. Ametlike lotovõitude kättesaamiseks ei nõuta kunagi võitjalt mingit tasu või ettemaksu.

V Püramiidskeem

Tegemist on nn „raha tegemise klubiga“. Klubiga ühinemisel lubatakse inimesele suurt tulu, kuid seda alles peale ühinemistasu maksmist ning uute liikmete värbamist. Püramiidskeemiga liitudes ei teeni inimene aga investeeritud summade pealt mingisugust lisatulu, lisaks kaotab ta ka oma sissemaks! Uute liikmete sissemaksud lähevad pettuseskeemi väljamõtlejatele.

Hoiatused:

- Ei tasu liituda skeemiga, mille kaudu tulu teenimise eelduseks on pidev uute liikmete juurdevärbamine.
- Inimene ei tohi lasta ennast häirida sellest, et keegi tema tuttavatest on saanud kokkulepitud tasu. See on tavaline, et püramiidskeemide ellukutsumise alguses annavad petturid esimestele skeemiga liitujatele lubatud tasu. Seda selleks, et tekiks usaldus ning tekkinud usaldus tooks kaasa kiire ja ulatusliku uute liikmete ühinemise ja uute liikmemaksude laekumise.
- Inimene peab olema eriti ettevaatlik pakkujapoolsele pealekäimisel, kõlavatel hüüdlauseste korral või liigsel kiirustamisel.

VI Teeni raha kodust väljumata

Tegemist on näiteks e-kirja teel saabuva pakkumisega, kus väidetavalt on võimalik oma kodus täiendavate oskuste, hariduse ja teadmisteta teenida kerge vaevaga suurem summa raha. Pettus seisneb selles, et enne uue töö alustamist tuleb tööpakkujale teha nn sissemaks. Pärast raha maksmist pole aga lubatud tööd ning mõistagi ei maksta talle ka mingit tasu. Sissemaksust jääb inimene samuti ilma.

Hoiatused:

- Inimene ei tohi maksta mingil juhul raha ette! Tööandjad ju ei küsi tööle asuvalt töötajalt ettemaksu!
- Inimene peaks välja uurima, kas näiteks e-kirjaga pakkumise teinud firma üldse tegelikkuses eksisteerib. Kus on tema täpne asukoht, kes on töötajad, omanikud? Kui tegemist on usaldusväärse ettevõttega, saadetakse sulle firma kontaktandmed ning muu isiku poolt palutud informatsioon. Välismaal tegutseva ettevõtte puhul tuleb olla eriti tähelepanelik.

VII Raha ülekandmise abi

Rahvusvaheliselt on selline skeem tuntud „Nigeeria kirja“ pettuse nime all. Inimeselt palutakse abi mitmete miljonite dollarite riigist väljatoimetamiseks ning soovitakse selleks kasutada tema arvelduskontot. Pakkujad esinevad tavaliselt asukohariigi endiste valitsusametnikena või muude usaldusväärset tagama pidavate tiitlitega. Reeglina lubatakse ülekantavast summast osalejale tasuks kuni 20%. Selleks palutakse ohvril enne tehingu läbiviimist võimalike kulutuste katteks maksta teatud summa. Pakkumisega nõustumise korral palutakse saata täpsed isikuandmed ning vajalik info arvelduskonto kohta. Samuti saadetakse faksi teel paberid, millega püütakse jätta muljet, et kõnealune raha on tööpoolest olemas ja see tööpoolest kantakse üle.

Hoiatused:

- Kunagi ei tohi vastata sellistele pakkumistele! Inimene ei teeni sellise pakkumise kaudu kunagi lubatud tulu ning kaotab ka sissemaksitud raha!
- Mitte mingil tingimusel ei tohi avaldada isikuandmeid ning pangakontot puudutavat andmeid kui palutakse nõu raha ülekandmise abi.

VIII „Soodsad“ investeerimisskeemid

„Soodsate“ investeerimisskeemide korral pakutakse inimesele võimalust paigutada oma vaba raha väärtpaberitesse, vääriskividesse, veinidesse jne. Selliseid pakkumisi tehakse nii telefoni kui ka e-kirja või posti teel. Inglise keeles nn *boiler room* tehingutena tuntud skeemide läbiviijad võivad asuda kus tahes maailma nurgas – nii Aasias, Ameerikas kui ka Euroopas. Petturid helistavad potentsiaalsetele investoritele ja pakuvad näiteks aktsiaid. Reeglina kaasneb nende poolt pakutavatesse väärtpaberitesse investeerimisega väga kõrge risk ning pakutavad väärtpaberid võivad tegelikult olla oluliselt odavamad kui pakutav ostuhind. Tavaliselt on sellised väärtpaberid börsil noteerimata ning neid on väga raske hiljem kellelegi edasi müüa.

Pakkumisega nõustumise korral saadetakse inimesele kohe arve väärtpaberite eest tasumiseks ning lubatakse seejärel saada dokumendid ostetud aktsiate omandiõiguse kohta. Mõnikord saadakse vastutasuks väärtpaberid, mille väärtus on oluliselt madalam tasutud summast. Mõnikord aga kaob *boiler room* sootuks ja inimene ei näe oma raha ega lubatud aktsiaid enam kunagi.

Hoiatused:

- Investeerimisteenusid pakuvad firmad peavad Eestis olema registreeritud, nende üle teostab järelevalvet Finantsinspeksioon. Turuosaliste nimekirja leiab Finantsinspeksiooni kodulehelt **www.fi.ee**.
- Kui investeerimisteenusid pakkuva äriühingu asukohaks on mõni muu Euroopa riik, tuleks teiste riikide finantsjärelevalve asutuste veebilehtedelt kontrollida, kas investeerimisteenusid pakkuva äriühing on antud riigis registreeritud või edastada vastava riigi finantsjärelevalvele selle kohta kirjalik järelepärimine. Finantsjärelevalve asutuste veebiaadressid leiab Finantsinspeksiooni kodulehelt **www.fi.ee**.
- Kahtluse korral võib pöörduda pakkuja usaldusvärsuse kontrollimiseks ning sõltumatu nõuande saamiseks Finantsinspeksiooni poole.

Alati tasub ettevaatlik olla pakkumiste osas, mis on esitatud stiilis: „suurenda oma raha kolm korda“ või „teeme sinu 20-st eurost kolme nädalaga 60 eurot“. **Pakkumised, mis tunduvad liiga head, et olla tõsi, polegi reeglina tõsi.** Sellised pakkumised viitavad sageli pettuseskeemidele või ülikõrgetele riskidele, sest niisuguste loosungitega finantstoodete reklaamimine ei ole kooskõlas hea tava ega reaalse turupraktikaga.

IX Abista hädasolijat

Tihti kasutavad petturid kurjasti ära inimeste abivalmidust ja head tahet. Ringlusesse lastakse näiteks e-kiri, kus palutakse raha raskelt haige lapse ravimiseks vms. Lisatud võib olla ka lapse pilt, tema elu-olu detailne kirjeldus jne. Võib juhtuda, et inimeste annetatud raha ei jõua abivajajani sel lihtsal põhjusel, et sellist abivajajat polegi olemas.

KAS PEAKS LAENAMA?

Raha laenamise vajadus ning selle põhjus on igal inimesel erinev. Laenuvõtmisega seotud valdkond muutub eriti oluliseks siis, kui elu läheb allamäge. Näiteks on tekkimas või juba tekkinud rahalised raskused või võlgnevused. Üks on kindel – ükskõik millises olukorras inimene ka ei oleks, raha laenamise otsus ei tohi olla kiire ning läbimõtle mata otsus.

Laenamine peaks olema igakülgse lt läbikaalutud ning läbimõeldud samm.

Laenu võtmisel peaks arvestama ja hindama nii laenamise eesmärki, pere-eelarvet, aga ka erinevaid muid kulusi, mis laenamisega kaasnevad.

1) Inimene peab kindlalt teadma, mis on laenuvõtmise eesmärk. Selleks peab ta oma laenuvajaduse igakülgse lt läbi mõtle ma ja analüüsima. Kas on mõistlik laenu võtta kui olemasolevate laenude tagasimaksmisele kulub juba praegu suurem osa igakuisest sissetulekust? Kas krediitkaardiga emotsionaalsete ostude sooritamine allahindluskampaaniate ajal on mõistlik ja põhjendatud teguviis? Kas laenamine reisimise, hobide või meelelahutuse jaoks on alati arukas otsus? Võib juhtuda ka nii, et väikelaenuga ostetud tarbeese aegub või läheb katki juba enne laenu tagastamise aja lõppu. Sellisel juhul peab võib-olla mitmeid kuid või isegi aastaid tänaseks mitte millegi eest laenatud raha koos intressidega tagasi maksuma. Mõnikord on kasulikum laenuvõtmist hoopis edasi lükata või koguda vajalik summa pangahoiu se le.

Järelikult kui inimene jõuab maksta tagasi laenu koos intressidega, siis jõuab ta raha ka koguda.

Viimane on aga kokkuvõttes palju odavam. Eriti puudutab see tarbimisl aene.

2) Laenuvõtmine peab olema planeeritud otsus. Selleks peab inimene koostama oma pere-eelarve ning hindama oma maksevõimet. Üldjuhul selleks, et tulla oma igapäevase elu ja kulutustega normaalselt toime, ei tohiks igakuiselt tagasimakstav laenude summa kokku moodustada sõltuvalt sissetulekute suuruselt üle 30–50% pere igakuistest sissetulekutest. Erilist tähelepanu tuleb pöörata mitte ainult oma praegustele, vaid ka võimalikele tulevastele kohustustele või sissetulekute võimalikele muutustele. Laenu ei võeta tavaliselt ainult üheks kuuks ehk laenu tagasimaksmise aeg on suhteliselt pikk. Selle aja jooksul võivad tekkida ootamatud majanduslikud raskused või planeerimata väljaminekud. Igal juhul tasub suurt laenukoormust vältida, sest elu pöördudes võib see oluliselt halvendada elukvaliteeti ning põhjustada tõsiseid probleeme.

3) Juba enne laenuvõtmist tuleb hinnata tõenäolisi kulusi nii lähemas kui kaugemas tulevikus. Eluasemelaenu lepingu sõlmimine on vaieldamatult elu suurim finantsotsus, mida ei tohiks kergekäeliselt ja kiirustades teha. Eluasemelaenu sõlmimisel tuleb arutada kokku lisaks igakuisele laenumaksele ka kõik muud kulutused, mida eluaseme ost ja ülalpidamine endaga kaasa toob. Näiteks lisaks laenumaksele tuleb tasuda ka kommunaalmaksud, kütte, vee, elektri eest, kunagi tulevikus teha remonti jne. Ei tohi unustada ka seda, et sõltuvalt laenulepingu tingimustest võib laenumakse teatud aja tagant muutuda: nii suurenda kui ka vähendada.

ENNE LAENULEPINGU SÕLMIMIST!

Olenemata laenuvõtmise eesmärgist peaks laenuvõtja enne iga laenulepingu sõlmimist teadma vastust vähemalt kolmele küsimusele:

- 1) Kui palju on tal võimalik laenata, et tulla toime nii laenu igakuiste tagasimaksetega kui muude igakuiste kuludega?
- 2) Kui pikk on optimaalne laenu tagasimaksmise tähtaeg ning kui suur on optimaalne laenumakse?
- 3) Kui palju läheb võetud laen talle kokku maksma ehk kui palju peab ta laenatava summa eest aastate jooksul pangale maksma?

Nendele küsimustele vastamiseks on võimalik asjatundlikku nõu saada panga laenuhaldurilt, kuid lõpliku otsuse peab tegema ikkagi inimene ise.

Enne laenulepingu sõlmimist tasub tähelepanu pöörata:

1) Laen on alati tasuline. Peamine tasu on pangale makstav intress. Intressi suurus on erinevatel laenudel erinev. Reeglina on tarbimislaenul võrreldes eluasemelaenuga kõrgem intress.

Pankade kodulehekülgedelt on võimalik leida laenukalkulaatorid, mis näitavad, kuidas intressi, omafinantseeringu ja laenu tähtaja muutmisel muutub laenu eest pangale makstav tasu – intressi kogusumma. Kümneks või kahekümneks aastaks võetava laenu korral mõjutab juba väike intressierinevus pangale makstavat tasu väga oluliselt!

Vaata lisaks laenukalkulaatorit tarbijaveebis www.minuraha.ee Kasulik teada/ Kalkulaatorid

2) Laenu tagatis. Pangad aktsepteerivad erinevate laenude puhul erinevaid tagatiseid. Tagatiseks võivad olla näiteks igakuised regulaarsed sissetulekud, kinnisvara, eraisiku või juriidilise isiku käendus jne. Juhul kui tagatiseks on kinnisvara, siis peab inimene enda jaoks selgeks tegema laenu tagatiseks olevale kinnisasjale panga kasuks seatava hüpoteegi õigusliku tähenduse ning kõik piiranguid, mis sellega seoses kaasnevad. Kas hüpoteegiga tagatakse ka teisi nõudeid, mis tulenevad laenuvõtja ja panga vahelistest lepingutest või ainult konkreetse laenu nõuded, mille tagamiseks hüpoteek on seatud? Millal on pangal õigus tagatis realiseerida ning millised on laenuvõtja õigused selles protsessis? Millal on pangal õigus nõuda lisatagatist?

3) Maksepuhkus. Millised on maksepuhkuse võimalused ja tingimused? Ootamatutes olukordades võimaldavad pangad reeglina kliendile teatud aja maksepuhkust. Maksepuhkus tähendab, et laenuvõtja ei pea pangaga kokkulepitud aja jooksul tegema laenu põhiosa tagasimakseid. Intressi maksmisest aga reeglina ei vabastata. Kokkuvõttes tähendab maksepuhkuse kasutamine, et laenu tagasimakse aeg pikeneb maksepuhkuse aja võrra ehk laenuvõtjal tuleb maksta pangale rohkem intresse kui algselt kokku lepitud. Lisaks võib pank maksepuhkust andes muuta ka muid laenulepingu tingimusi, näiteks tõsta pangapoolset riskimarginaali.

4) Millised on laenulepingu lõpetamise tingimused? Enne lepingu allkirjastamist on äärmiselt oluline tutvuda lepingu lõpetamise ja muutmise tingimustega. See puudutab ka lepingu lõpetamisega seotud tasusid, etteteatamistähtaega jne. Pank võib lepingu üldtingimustes ette näha ebasoodsad lepingu lõpetamise ja/või muutmise tingimused.

5) Laenuleping tuleb alati algusest lõpuni läbi lugeda. Laenulepingu tingimustes on kirjas nii laenuvõtja kui ka panga õigused ja kohustused. Pane tähele, et kõik võimalikud arusaamatused ning muud olukorrad lahendatakse lepingu tingimustest lähtuvalt!

Laenulepingu sõlmimisel peab laenuvõtja esitama pangale võimalikult palju küsimusi nende aspektide kohta, mis jäävad talle arusaamatuks. Kindlasti tuleb tähelepanu pöörata oma kohustustele laenu tagasimaksmisel, eluaseme kindlustamisel, olulistest asjaoludest teatamisel ning ka sellele, mis juhtub maksetega hilinemisel.

- 6) Millised on laenulepingu sõlmimisega kaasnevad tasud?** Kui suured on laenuvõtmisega kaasnevad kulud – näiteks lepingutasu, riigilõiv hüpoteegi seadmiseks, hüpoteegi aluseks oleva vara kindlustamine, notariikulud jne.

- 7) Laenupakkumist tuleb küsida vähemalt kolmest erinevast pangast!** See väike ajakulu tasub end kuhjaga ära, sest sellest sõltuvad laenuvõtja väljaminekud tulevikus. Juba ainuüksi väike erinevus intressis võib suure ja pikaajalise laenu korral tähendada tuhandeid võidetud eurosid.

LAENUDE LIIGID

Jaelaenud võib laias laastus jagada kaheks: eluasemelaen ja muud laenud. Laene võetakse ja kasutatakse väga erinevatel eesmärkidel nagu näiteks eluaseme ost või remont, tehnika, mööbli või autoost, hariduse finantseerimine, hambaravi, reisimine jne. Laenulepingu tingimused ning mõisted võivad olla erinevates lepingutes erinevad.

Alltoodud laenude kohta esitatud informatsioon on esitatud üldistatud kujul. Tegelikuses võivad laenuandjad kujundada oma toote tingimused ise.

Täpseid laenulepingu tingimusi tuleb üle kontrollida enne lepingu sõlmimist!

I Eluasemelaen

Eluasemelaen (kodulaen) on laen, mida võetakse eluaseme soetamiseks, ehitamiseks või olemasoleva eluaseme ümberkujundamiseks ning mille tagatiseks on tavaliselt ostetav kinnisvara.

Eluasemelaenu kasuks otsustamine eeldab palju eeltööd ja erineva informatsiooni põhjalikumat kogumist ning analüüsimist.

Laenusaja peab vastu võtma rida olulisi otsuseid alustades sellest, kui suurt ja kallist eluaset on endale võimalik lubada ning lõpetades panga valiku ja laenulepingu allkirjastamisega.

Eluasemelaenu lepingu tingimused ja mõisted:

Laenuandmise eeltingimused. Üldjuhul on laenusumma väljastamise eelduseks arvelduskonto olemasolu laenu väljastavas pangas.

Tavaliselt kantakse laenusumma ühes osas laenuvõtja kontole kokkulepitud tähtaja jooksul. Reeglina on selleks ajaks 2–3 pangapäeva. Eluaseme ehitamisel võib laenu väljastamine toimuda aga ka mitmes osas ning sellisel juhul on iga järgneva laenusumma väljastamise eelduseks ehitusega seotud arvete või hindamisakti esitamine.

Laenulepingu tingimustes lepitakse kokku väljastatud **laenu kasutamise eesmärk**.

Laenusumma suurus ja selle valuuta. Täpne laenusumma suurus on kirjas laenulepingus.

Pank arvestab üldjuhul maksimaalse võimaliku laenusumma määramisel erinevaid asjaolusid. Nendeks on näiteks laenuvõtja igakuine sissetulek, juba olemasolevate kohustuste (sh laen, liising, arvelduskrediit, krediitkaart jne) suurus, ülalpeetavate arv, tagatise väärtus ja laenuperioodi pikkus. Sarnast informatsiooni küsitakse vajadusel ka kaastaotleja ja/või käendaja kohta.

Eluasemelaene väljastatakse Eestis tavapäraselt eurodes. Juhul kui eluasemelaen on väljastatud eurodes, siis toimub tavaliselt ka tagasimaksmine eurodes (va juhul, kui on sõlmitud teistsugune kokkulepe).

Laenuperiood ning laenusumma tagastamine. Laenuperiood ning laenusumma tagastamise kuupäev on fikseeritud laenulepingus. Selle aja jooksul peab laenuandja tagastama panga poolt väljastatud laenusumma ning intressi vastavalt sõlmitud laenulepingule.

Maksimaalne võimalik laenuperiood on erinevates pankades erinev. Tavaliselt on maksimaalne laenuperiood 30–40 aastat. Maksimaalne laenuperiood võib sõltuda näiteks laenuvõtja vanusest, elamisloa tähtajast, laenusummast jne. Mida pikem laenu tagasimaksmise aeg, seda väiksem on igakuine laenumakse. Sel juhul tuleb aga rohkem maksta pangale intresse ning laen on lõppkokkuvõttes kallim kui lühemaajaline laen.

Laenu tagasimaksmise tingimused sõltuvad ka valitud tagasimaksegraafiku tüübist. Laenu täpsed tagasimaksmise tingimused on välja toodud laenulepingus. Eluasemelaenu tagasimaksegraafik võib olla koostatud kas annuiteetgraafiku või võrdse põhiosaga maksegraafikuna. Mille poolest nad erinevad?

- **Annuiteetgraafiku** puhul on laenu tagasimakse iga kuu täpselt ühesuurune. Laenu tagasimaksmise algusaastatel koosneb igakuine makse peamiselt intressist. Laenu põhiosa moodustab maksest väiksema osa. See tähendab, et esimestel aastatel makstakse pangale rohkem raha kasutamise eest ja vähem makstakse tagasi laenu ennast. Mida kauem on laenu tagasi makstud, seda suuremad on laenu põhiosa maksed ja intressiosa kuust-kuusse väheneb.
- **Võrdse põhiosaga maksegraafiku** puhul on laenu põhiosa tagasimakse kogu aeg ühesugune. Põhiosa tagasimaksele lisandub intress. Kuna intressi arvestatakse laenusumma jäägilt, on intressimaksed alguses suuremad, hiljem aga väiksemad. Kui laenusaja on laenu tagasimakse alguses võimalik suuremaid makseid teha, siis on kasulikum valida võrdsetes põhiosades maksetega graafik, sest sel juhul maksab ta kokkuvõttes pangale vähem intresse.

Näide: Laenu summa 6400 eurot, periood 10 aastat, intress 5%.

Tagasimaksmine annuiteetgraafiku alusel:

Kuud	Laenujääk	Põhiosa tagasimakse	Intressimakse	Kuumakse
1	6 400	64,96	2,67	67,63
2	6 335,04	40,35	27,28	67,63
3	6 294,69	43,15	24,48	67,63
4	6 251,54	40,71	26,92	67,63

Tagasimaksmine võrdse põhiosaga maksegraafiku alusel:

Kuud	Laenujääk	Põhiosa tagasimakse	Intressimakse	Kuumakse
1	6 400	53,33	2,67	56
2	6 346,67	53,33	27,33	80,66
3	6 293,34	53,33	24,47	77,8
4	6 240,01	53,33	26,87	80,2

Intressimäär on oma olemuselt laenu hind, mida tuleb pangale laenu kasutamise eest maksta. Tavaliselt koosneb intressimäär pangapoolsest marginaalist ning Euriborist.

- **Pangapoolne marginaal** on reeglina täpselt fikseeritud kogu laenuperioodi ajaks (va juhul, kui laenulepingu tingimuste järgi on pangal õigus ühepoolselt marginaali muuta). Marginaali arvutab pank igale kliendile personaalselt. Selle suurus võib sõltuda kliendi sissetulekust, laenusummast, tagatiseks oleva kinnisvara väärtusest ning panga ja kliendi suhtest. Pank võib marginaali muuta muude lepingu tingimuste muutmisel. Näiteks maksepuhkuse taotlemisel, laenusumma suurendamisel jne.
- **Euribor** (*European Interbank Offered Rate*) on üleeuroopalise pankadevahelise rahaturu intressimäär, mis muutub iga päev. Kuidas Euribor muutub, kas see kasvab või kahaneb, on raske ennustada.

NB! Pangad võivad pakkuda ka teistsuguseid lahendusi intressimäära kujundamisel. Näiteks võib ujuva intressi arvestamise aluseks kasutada ka teisi muutuvaid majandusnäitajaid ning pank võib jätta endale teatud juhtudel õiguse üle vaadata või muuta kliendi personaalset marginaali. Igal juhul tuleb eluasemelaenuvõtjal enne laenu võtmist hoolikalt kontrollida intressi kujunemise aluseid. Jälgida tuleb ka seda, kas intressi arvestatakse laenujäägilt või laenusummalt, sest viimane arvestusviis on muudel võrdsetel tingimustel kliendile oluliselt kallim.

Mis vahe on fikseeritud või ujuva intressiga laenul?

- **Muutuva või ujuva intressiga** pangalaenu korral koosneb intress kahest komponendist: ajas muutuvast Euriborist ning panga ja kliendi vahel fikseeritud marginaalist. Muutuva intressiga pangalaenu korral muutub Euribor üldjuhul (vt täpsemalt laenutingimustest) iga 6 või 12 kuu tagant. Vastavalt sellele muutub ka laenumakse iga 6 või 12 kuu tagant. Kui Euribor on selle aja jooksul tõusnud, siis tõuseb ka laenumakse ja vastupidi.
- **Fikseeritud intressiga** pangalaenu korral lepivad klient ja pank pikemaks ajaks kokku lõpliku intressi (näiteks viieks või kümneks aastaks). Fikseeritud intressiga kaitseb laenuvõtja ennast intresside tõusude eest, sest vaatamata intresside võimalikule tõusule tema laenumakse kokkulepitud perioodi jooksul ei muutu. Samas peab fikseeritud intressiga laenuvõtja arvestama sellega, et kui rahaturul hinnad vähenevad (ehk laenuhind väheneb), siis tema maksab ikka fikseeritud intressi.

Euribori ning selle määra liikumise kohta on võimalik täiendavat informatsiooni leida pankade kodulehekülgedelt ning aadressil www.euribor.org.

Omafinantseering ja tagatis. Nõuded ning tingimused tagatise ja omafinantseeringu kohta on pankadel erinevad. Tavaliselt on laenu tagatiseks ostetav kinnisvara. Omafinantseeringu nõutav suurus sõltub ostetava kinnisvara väärtusest ning vanusest.

Tavaliselt on uuema kinnisvara tagatisel nõutav minimaalne omafinantseering väiksem kui vanemate elamute puhul.

Näide:

Uus korter hinnaga 60 000 eurot.

- 10% omafinantseeringu puhul eeldab see 6000 euro olemasolu.
- 20% omafinantseeringu puhul eeldab see 12 000 euro olemasolu.

Lisatagatise olemasolul on võimalik laenu võtta ka 0% omafinantseeringuga, mis läheb lõppkokkuvõttes aga kallimaks maksma, kuna laenuvõtja peab maksma rohkem intresse.

Pank võib laenulepingus sätestatud korras nõuda lisatagatist. Lisatagatise omanikuks võib olla ka kolmas isik. Täpsed nõudmised on määratud panga poolt ning tingimused on välja toodud laenulepingus.

Kogu laenuperioodi jooksul peavad nii põhitagatis kui lisatagatis olema kindlustatud.

Pank võib aktsepteerida lisaks kinnisvarale ka muid tagatise vorme, näiteks kolmanda isiku käendust või Krediidi ja Ekspordi Garanteerimise Sihtasutuse KredEx käendust (vaata lähemalt www.kredex.ee).

Muud laenulepingu tingimused.

- **Ennetähtaegse tagasimaksmise tingimused**, sealhulgas etteteatamise tähtaeg ning tagasimaksmisega seotud tasud. Tavaliselt on laenu ennetähtaegsel tagastamisel ettenähtud trahv. Varasemal etteteatamisel on võimalik eluasemelaenu tagastada ka ilma trahvita. Enamasti on etteteatamistähtjaks 2–3 kuud.
- **Laenulepingu muutmise tingimused**, sealhulgas laenulepingu muutmise seotud tasud.
- **Maksepuhkuse** taotlemine ning sellega kaasnevad tingimused. Laenuvõtja peab täpsustama, kuidas toimub maksepuhkuse taotlemine, mis põhjustel seda on võimalik taotleda ning milline tasu selle eest võetakse. Kas maksepuhkuse vormistamisel muudetakse ka muid laenulepingu tingimusi jne.
- **Tagatis ja hüpoteek.** Laenusaja peab enda jaoks selgeks tegema laenu tagatiseks olevale kinnisasjale panga kasuks seatava hüpoteegi õigusliku tähenduse ning kõik piirangud, mis sellega laenuvõtjale kaasnevad. Kas hüpoteegiga tagatakse ka teisi nõudeid, mis tulenevad laenuvõtja ja panga vahelistest lepingutest või ainult konkreetse laenu nõuded, mille tagamiseks hüpoteek on seatud? Millal on pangal õigus tagatis realiseerida ning millised on laenuvõtja õigused ning võimalikud kulutused selles protsessis?

Laenamise seotud kulud.

Laenamine on seotud nii ühekordsete kui regulaarsete tasudega. Võimalikud tasud on järgmised:

- **Intressimäär** on laenu hind, mida tuleb pangale maksta laenu kasutamise eest.
- **Kinnisvara hindamine.** Eluasemelaenu tagatiseks on enamasti ostetav kinnisvara, mõnikord lisatagatiseks lisaks mõni muu kinnisvara. Pank võib nii enne laenulepingu sõlmimist kui laenulepingu ajal nõuda laenu tagatiseks oleva kinnisvara hindamisakti. Tagatise hindamise kulud tuleb tasuda laenusajal.
- **Lepingutasu.** Laenulepingu sõlmimise ja hiljem ka võimaliku muutmise eest näiteks maksepuhkuse või Euribori fikseerimise korral võtab pank üldjuhul tasu. Tasu on vastavalt panga hinnakirjale määratud protsendina laenusummast või on tegemist fikseeritud summaga.
- **Notaritasu ja riigilõiv.** Peale eluasemelaenu lepingu allakirjutamist sõlmitakse notari juures kinnisvara ostu-müügileping ning kinnisvarale hüpoteegi seadmise leping. Hüpoteek seatakse panga kasuks. Pärast lepingute sõlmimist tuleb laenusajal tasuda nii notaritasu kui ka riigilõiv.
- **Kindlustuskulud.** Laenulepingu sõlmimisel võtab laenusaja kohustuse laenu tagatiseks oleva kinnisvara kindlustada. Seega lisanduvad kindlustusmaksed. Kindlustuslepinguga maandab pank oma riski, et tagatiseks antud vara võib laenuperioodi jooksul kahjustuda või hävida.

Solidaarvastutus mitme laenaja puhul.

Kui elukaaslased või abikaasad võtavad eluasemelaenu koos, on lepingus kirjas, et neil on panga ees solidaarvastutus. Ühe sõnaga öeldes tähendab solidaarvastutus ühisvastutust.

Kiputakse arvama, et kui laenu taotletakse koos, kuid laenumakseid tasub vaid üks laenajatest, on laenumaksetega raskustesse sattumine vaid selle probleem, kelle kontolt laenumaksed maha lähevad. Tegelikult see nii ei ole.

Oluline on teada, et kui kaaslaenajatel peaks tekkima panga ees võlgnevus, võib pank võlga sisse nõuda kas mõlemalt kaaslaenajalt või ainult ühelt neist. Seega ei ole pank kohustatud nõudma laenu tagasimaksmist mõlemalt kaaslaenajalt ehk solidaarvõlgnikult võrdses ulatuses.

Sisuliselt tähendab see seda, et kui laenumaksed on seni maha läinud ühe kaaslaenaja kontolt, kel makseraskuste tekkides pole enam võimalik laenu tagasi maksta, võib pank võtta võlgu jäädud laenusumma teise kaaslaenaja kontolt maha.

Selleks, et vältida olukorda, kus kohustuse täitmist nõutakse ainult ühelt kaaslaenajalt, tuleks lepingus kindlaks määrata, kuidas toimub pangale laenusumma tasumine. Näiteks on võimalik lepingus sätestada, et mõlemad kaaslaenajad maksavad kindla osa.

Kui kaaslaenajate teed mingil põhjusel lahku lähevad ning lepingus ei ole kirjalikult fikseeritud, kuidas jagunevad laenumaksed kaaslaenajate vahel, võib see tekitada probleeme osapooltele, kes seni on üksinda laenumakseid tasunud ja sooviks nüüd teiselt kaaslaenajalt poole tasutud laenumaksetest siiski tagasi saada.

Võlaõigusseadus küll sätestab, et kui laenumaksete jagunemist kaaslaenajate vahel ei ole kirjalikult fikseeritud, tuleb neil omavahelistes suhetes kohustust võrdselt jagada, kuid kui kaaslaenutaotlejad omavahelise hüvitamise osas kokkuleppele ei jõua, saab vaidlust lahendada ainult kohtus.

II Riiklik õppelaen

Riikliku õppelaenu põhieesmärgiks on **hariduse omandamisega kaasnevate kulutuste katmine**.

Selleks võib olla näiteks õppemaksu tasumine, õpikute ja teiste õppevahendite ostmise, elamiskulud jne. Õppelaen on laen ning ei ole mõeldud lihtsalt juhuslikuks ärakulutamiseks. Õppelaenu maksimaalmäära kehtestab igal aastal Vabariigi Valitsus.

Õppelaenul on riigipoolne garantii. Õppelaenu saamiseks ei pea esitama laenusaja kontoväljavõtet ja/või laenusajal ei pea olema töökohta, tagatiseks on üldjuhul kas kahe eraisiku käendus või kinnisvara. Õppelaenu lepingu saab sõlmida vaid ühes pangas. See tähendab, et õppelaenu lepingut ei ole võimalik sõlmida korraga mitmes erinevas pangas. Küll aga on võimalik õppelaenu refinantseerida ehk viia laen ühest pangast teise.

Õppelaenu lepingu vormistamisel tuleb tutvuda kogu lepingu tingimustega. Õppelaenu saaja peab täpselt teadma lepingust tulenevaid kohustusi ja õigusi.

Õppelaenu intressimääraks on 5% aastas, mida arvestatakse õppelaenu jäägilt. Õppelaenu intressi hakatakse arvestama kohe peale õppelaenu väljastamist ehk peale selle laekumist õppelaenu saaja kontole. Õppelaenu intressi tuleb pangale tasuda igal aastal, sealhulgas õpinguaastatel ja teha seda lepingus fikseeritud kuupäeval. Õppelaenu intressi maksmise kohustus säilib vaatamata sellele, kas võetakse õppelaenu juurde või mitte. 2010. aastal kaotati õppelaenu intressidelt tulumaksu tagastamine.

Õppelaenu tagatis. Käendus. Üldjuhul on õppelaenu tagatiseks kas kahe eraisiku käendus või kinnisvara. Juhul kui õppelaenu tagatiseks on kinnisvara, siis tuleb sarnaselt eluasemelaenuga arvestada täiendavate kulutustega nagu näiteks riigilõiv, notaritasu, hindamisakt, kindlustus jne.

Käendaja kohustuseks on õppelaenu saaja kohustuste tagamine. See tähendab, et kui õppelaenu saaja õppelaenu enam tagasi ei maksa, siis on käendaja kohustuseks nii tekkinud võlgnevuse kui ka muude kohustus- te nagu näiteks õppelaenu intressi, trahvi, viivise jne tasumine. Hiljem võib käendaja need summad õppelaenu saajalt tagasi nõuda.

Maksepuhkus. Õppelaenu ning intressi tagasimaksmist on võimalik peatada ajateenistuses viibimise ajaks, ühel vanemal kuni lapse 3-aastaseks saamiseni või arst-residendil kuni residentuuri lõpetamiseni. Maksepuhkuse ajal ei pea tasuma õppelaenu põhiosa ega intresse. Õppelaenu intressi tasub pangale selle aja eest riik. Nimetatud soodustust on võimalik kasutada kui esitada panka vastav tõend ja avaldus. Soodustus rakendub vastava tõendi ja taotluse esitamise hetkest, mitte soodustust võimaldava perioodi alguskuupäevast tagantjärele.

Õppelaenu lepinguga seotud tasud. Õppelaenu lepingu sõlmimisel võtab pank tavaliselt teenustasu. Üldjuhul võetakse tasu ka õppelaenu lepingu tingimuste ja graafiku muutmisel. Kõik õppelaenu lepinguga seotud teenustasud on leitavad õppelaenu väljastava panga hinnakirjast.

Õppelaenu tagasimaksmine. Õppelaenu põhisumma tagasimaksmist tuleb alustada hiljemalt 12 kuud pärast õppeasutuse lõpetamist. Kogu õppelaenu summa koos intressidega tuleb tagastada kahekordse õppeasutuses õppimiseks ette nähtud nominaalaja jooksul. See tähendab, et kui õppekavale vastav õppeaeg oli kolm aastat, siis jaotub laenu tagasimaksmine kuuele aastale.

Õppelaenu tagasimaksmist tuleb alustada samuti hiljemalt 12 kuud pärast õppeasutusest lahkumist juhul, kui sealst lahkuti muudel põhjustel. Sellisel juhul tuleb kogu õppelaenu summa koos intressidega tagastada poole- teistkordse õppeasutuses õpitud aja jooksul.

See tähendab, et kui õppekavale vastav õppeaeg oli kolm aastat, saab laenu tagasi maksta 4,5 aasta jooksul.

Õppelaenu on võimalik ennetähtaegselt tagastada. Sellest tuleb panka kirjalikult informeerida. Enne tuleb selgitada välja, kas õppelaenu ennetähtaegse tagastamise eest on ette nähtud trahv või mitte.

Pangal on õigus nõuda riigilt laenusaaja kohustuse täitmist laenusaaja surma korral või juhul, kui laenusaaja on tunnistanud 80–100% püsivalt töövõimetuks. Selle tõestamiseks peavad käendajad panka esitama vajalikud dokumendid ja tõendid.

III Autoliising

Liising on sisuliselt laen, mille puhul liisinguobjekt – näiteks auto – jääb raha laenajale lepingu tagatiseks. Liisingteenuseid pakuvad lisaks pankadele ka teised äriühingud. Liisinglepinguid reguleerib eelkõige võlaõigusseadus.

Liisingfirmad võivad pakkuda võimalust liisida lisaks sõiduautole ka mootorratast, väikelaeva, jahti, kaatrit, kinnisvara vms. Liisingut kasutatakse enamasti sõiduki soetamiseks. Autoliisingu tehing toimub järgnevalt.

Liisingfirma ostab välja kliendi poolt soovitud sõiduki ja annab selle talle rendile, küsides selle eest tasu ehk intressi. Sõiduki omanik on liisingfirma, valdaja ja kasutaja on liisinguvõtja.

Liisida saab nii uusi kui ka kasutatud sõidukeid. Kasutatud autode puhul kehtib piirang, kui vana sõidukit liisida lubatakse. Teiseks võimalikuks piiranguks võib olla liisingu miinimumsumma.

Autot saab liisida, kasutades kas kasutusrenti või kapitalirenti. Kasutusrenti puhul ostab liisinguandja valitud auto ning annab selle liisingperioodiks kasutada. Liisingperioodi lõpus on liisinguvõtjal võimalik kas osta auto välja, tagastada sõiduk liisinguandjale, vahetada sõiduk uuema auto vastu või müüa auto kolmandale osapoolle. Kapitalirenti lõppedes läheb omandiõigus üle liisinguandjalt liisinguvõtjale ehk liisinguvõtjast saab auto omanik. Seda mõistagi ainult siis, kui lepingutingimused on nõuetekohaselt täidetud ehk kõik liisingmaksed on tasutud.

Liisinglepingu tingimused:

Sissemakse suurus. Sissemakse suurus sõltub konkreetse liisingfirma tingimustest. Üldjuhul sõltub minimaalse sissemakse määr eelkõige auto vanusest. Uue auto puhul nõutakse enamasti sissemakset alates 10%-st, vanemate autode puhul võib see protsent olla aga suurem. Sissemakse suurusel omakorda sõltub igakuise liisingmakse suurus. Mida suurem on sissemakse, seda väiksem on igakuine liisingmakse, seda vähem maksate intresse ning lõppkokkuvõttes tuleb auto odavamalt kätte.

Liisingu periood võib olla maksimaalselt 60–72 kuu ehk 5–6 aasta pikkune. Mida pikem liisingperiood, seda väiksem on igakuine liisingumakse. Samas seda rohkem tuleb maksta intresse ehk seda kallim on lõppkokkuvõttes auto hind. Enamasti sätestavad liisingfirma tingimused, et sõiduki vanus ei tohi liisingperioodi lõpuks ületada 10–12 aastat.

Jääkväärtuse võimalik suurus lepitakse kokku kahepoolselt ja see sõltub sõiduki vanusest ning liisingperioodi pikkusest.

Intress on tasu, mida tuleb liisingfirmale maksta sõiduki liisimise eest.

Konkreetne intress sõltub mitmetest erinevatest teguritest: auto vanus, liisingperioodi pikkus, esimese sissemakse suurus, jääkväärtuse suurus jne.

Enamasti pakutakse valida kahte tüüpi intressi – fikseeritud intressi ning Euriboriga seotud intressi vahel. Vastavalt Euribori muutusele muutub viimasel juhul kuumakse iga kuue kuu tagant. Kui Euribor tõuseb, muutub igakuine makse suuremaks ja vastupidi.

Igakuine liisingmakse sõltub esimesest sissemaksest, intressimäärast, liisingperioodi pikkusest ja sõiduki jääkväärtusest. Kuumakse tasumiseks on võimalik sõlmida otsekorraldusleping või maksta summa igakuiselt esitava arve alusel.

Liisinglepingu lõpetamine. Enne lepingu allkirjastamist on äärmiselt oluline tutvuda lepingu lõpetamise ja muutmise tingimustega. See puudutab ka lepingu lõpetamisega seotud tasusid.

Liisinglepingu ennetähtaegsel lõpetamisel võib üldjuhul nii kapitali- kui ka kasutusrendi korral liisinguandja nõuda kõikide maksmata osamaksete ja jääkväärtuse tasumist. Sellise asjaoluga tuleb arvestada ka juhul, kui näiteks auto varastatakse või see hävib. Sellisel juhul võib kindlustusandja katta vaid auto turuväärtuse. Liisinglepingu ennetähtaegsel lõpetamisel võib liisingfirma nõuda liisinguvõtjalt, et viimane hüvitab kõik liisingfirma kulud: eelkõige liisingueseme ostuhinna ja ostuhinna finantseerimise kulud selles ulatuses, milles need ei ole kaetud juba tasutud liisingmaksetega.

Reeglina on auto turuhind aasta pärast madalam kui oli ostuhind. Liisinguandjale tuleb aga hüvitada liisinglepingu ennetähtaegsel lõpetamisel auto ostuhind.

Maksepuhkus. Millised on maksepuhkuse võimalused, tingimused ning teenustasu? Ootamatutes olukordades võimaldavad liisingfirmad vahel kliendile teatud aja maksepuhkust, kuid see on kokkuleppe küsimus. Kokkuvõttes tähendab maksepuhkuse kasutamine, et liisingu tagasimaksmise aeg pikeneb maksepuhkuse aja võrra ehk liisinguvõtjal tuleb maksta rohkem intresse kui algselt kokku lepitud.

Kindlustus. Sõidukile tuleb vormistada lisaks kohustuslikule liikluskindlustusele ka kaskokindlustus. Liisinguandja võib pakkuda võimalust tasuda kindlustuse eest koos igakuise liisingmaksega.

IV SMS-laen

Eesti turul on ka laenuvõimalus, mida tuntakse SMS-laenu nime all. SMS-laenu võtmise eest on inimesi korduvalt hoiatanud nii Finantsinspeksioon kui ka Tarbijakaitseamet, finantsasutused, meedia jt.

SMS-laen on olemuselt eelkõige laen, mitte kingitus või lotovõit.

SMS-laenu iseloomustab väga kõrge intress ning lühike tagasimakseae. See tähendab, et laenatud summa eest tuleb tasuda väga kõrget intressi ning laen tuleb tagasi maksta väga kiiresti: üldjuhul kahe nädala kuni kahe kuu jooksul. Laenuvõtja peab arvestama, et tagasimaksmiseks vajalik summa koos intressidega peab tal olema võimalik väga kiiresti tasuda. Kui inimene jõuab raha laenata ning selle koos ülikõrge intressiga tagasi maksta, siis üldjuhul peaks ta olema suuteline sama raha sama ajaga ka koguma. See on palju mõistlikum ja odavam lahendus.

SMS-laenu võtmisega kaasnevad mitmed ohud:

1) SMS-laenu võtmine võib paista makseraskustesse sattunud inimesele hea lahendusena tekkinud rahalise probleemi lahendamiseks. Kuid eriti just makseraskustesse sattunud inimene peab vältima sellise emotsionaalse ja kergekäelise otsuse vastu võtmist. Makseraskustes olles ei ole SMS-laenu võtmine isegi ajutine lahendus. SMS-laenu võtmisega tõenäoliselt makseraskused veelgi süvenevad, kuna lõpptulemusena tuleb lisaks olemasolevatele laenudele tagasi maksta ka SMS-laen koos ülikõrge intressiga. SMS-laenu võttes on inimesel väga kerge ennast lõhki laenata.

2) SMS-laenul on kõrge intress ning lühike tagasimaksmise aeg. SMS-laenu võtja ei pruugi aru saadagi, kui kõrget intressi ta laenamise eest tegelikult peab maksma. Kui kõrge võib olla SMS-laenu intress, aitab mõista järgmine näide.

Näide:

<i>Laenatav summa eurodes:</i>	200	200
<i>Tagastatav summa eurodes:</i>	250	250
<i>Periood:</i>	15 päeva	1 kuu
<i>Tegelik intress (aasta baasil):</i>	600%	300%

SMS-laenu intressi arvutamiseks on võimalik kasutada SMS-laenu intressi kalkulaatorit, aadressil www.minuraha.ee / kasulik teada / kalkulaatorid

3) SMS-laenu võtnud inimesel tuleb oma otsuste ja nende tagajärgede eest vastutada. Kui ta on SMS-laenu tagastamisega hiljaks jäänud, siis võib laen talle mitu korda kallimaks maksma minna. Laenusummale võidakse lisada intressid, sissenõudmistasud, viivised, leppetrahv jne. Kiirlaene väljastavad ettevõtted ei pruugi makseraskuste korral olla kõige paindlikumad, et laenuvõtjaga koos makseraskustele lahendusi otsida.

KUIDAS MAKSERASKUSTES KÄITUDA?

Iga inimese olukord makseraskuste ajal on vaieldamatult individuaalne ning lahendus, mis sobib ühele inimesele, ei pruugi sobida teisele.

Peamine ja kõige olulisem soovitus inimesele, kellel laenu tagasimaksmine üle jõu käib, on mitte jääda ootama abi, vaid probleemiga tegeleda. Probleemil ei tohi lasta süveneda.

1) Inimene peab otsima lahendusi koos pangaga, sest pank on otseselt huvitatud, et laenuvõtja oleks suuteline oma laenukohustust täitma. Kui laenu tagasimaksmisega on tekkinud või tekkimas probleem, siis tuleb kohe pöörduda esimesel võimalusel panga poole. Oluline on mitte jääda ootama pangapoolset kõnet või kirjalikku võlataadet.

Panka tuleb pöörduda enne võlgnevuse tekkimist. Selleks tuleb, kas helistada üldtelefonile, oma laenuhaldurile või kirjutada vastav avaldus kontoris või internetipanga kaudu.

Pöördudes panga poole, tuleb rääkida täpselt, milles on probleem ja miks raskused tagasimaksmisega on tekkinud (lapse sünd, töökaotus, haigestumine jms). Kindlasti tuleb kuulata ka pangapoolseid soovitusi ja nõuandeid.

Millised on võimalikud kokkulepped pangaga?

- **Maksepuhkus.** Pank võib pakkuda osalist maksepuhkust. Sisuliselt tähendab see, et laenuvõtja ei pea pangaga kokkulepitud aja jooksul tegema laenu põhiosa tagasimakseid. Intressi maksmisest aga reeglina ei vaastata.

Maksepuhkus on sisuliselt olemasoleva laenulepingu tingimuste muutmine. Maksepuhkuse taotlemisel peab arvestama, et pank võib maksepuhkuse sõlmimisest ka keelduda. Samuti võib pank koos maksepuhkuse sõlmimisega lisaks muuta muid laenulepingu tingimusi, näiteks tõsta pangapoolset riskimarginaali. Pank ei saa seda teha juhul, kui maksepuhkuse osas oli eelnevalt laenulepingus kokku lepitud.

Tasub meeles pidada, et pank vaatab iga olukorda personaalselt: miks inimene vajab maksepuhkust, miks on võlgnevus tekkimas/tekkinud, kui pikaks ajaks ta maksepuhkust vajab, kuidas on ta seni laenulepingu tingimusi täitnud jne.

Maksepuhkuse vormistamisel lepivad pank ja laenusaja üldjuhul omavahel kokku, kui pikaks ajaks peatub laenu tagasimaksmine, kas maksepuhkus on osaline või täielik, missugused tingimused muutuvad ning missugune teenustasu tuleb laenusajal tasuda.

Maksepuhkuse kasutamisel laenu tagasimakse aeg maksepuhkuse aja võrra pikeneb, mis tähendab, et pangale tuleb maksta rohkem intresse kui algselt kokku lepitud.

- **Laenu perioodi muutmine.** Võimalik on pikendada laenu perioodi ehk aega, mille jooksul tuleb laenu tagasi maksta. Nii on küll võimalik vähendada igakuist laenumakset, kuid laen ise muutub seeläbi kallimaks, kuna kokkuvõttes tuleb maksta rohkem intresse.

Laenuperioodi muutmine on sisuliselt olemasoleva laenulepingu tingimuste muutmine. Seepärast võib pank laenuperioodi muutmisel muuta muid laenulepingu tingimusi. Tõenäoliselt tuleb pangale maksta ka teenustasu – tee endale selgeks, mille eest.

2) Inimene üldjuhul ei tohiks võtta uut laenu vana laenu tasumiseks. See ei ole lahendus, vaid probleemi edasilükkamine ja üldjuhul hoopis võimendab tema muresid. Sel juhul tekib tal järjekordne laen, millelt tuleb omakorda intressi maksta. Samas ei ole välistatud, et pikemaajalise laenu võtmine lühiajaliste laenude kustutamiseks võib vahel aidata võlaprobleemidest välja. Sellega saavutatakse väiksemad igakuised tagasimaksed, mida võlgnik suudaks maksta. Sellegipoolest peab sellise tegevusega olema äärmiselt ettevaatlik ning sellist otsust tuleb väga põhjalikult kaaluda.

Kindlasti ei tohiks võtta **SMS-laenu**. SMS-laenud on ahvatlevad ja kergesti kättesaadavad, kuid neil on ülikõrge intress ning lühike tagasimakseae. Seepärast on vägagi tõenäoline, et makseraskustes olev inimene jääb uue sarnase laenu tagasimaksmisega hätta.

3) Võlgnevuste olemasolul tuleb tagasi maksta vähemalt nii palju, kui on hetkel võimalik. Oluline on pangale näidata, et inimene on laenu tagasimaksmisest huvitatud.

4) Makseraskuste korral tuleb veel rohkem tähelepanu pöörata kulutustele ja nende kokkutõmbamisele. Selge on see, et tulude poolel on enamikul inimestest ilmselt muudatusi päevapealt raske teha. Kriitilist analüüsi vajab aga kogu pere-eelarve. Kusjuures oluline on eelkõige katta jooksvad esmavajalikud kulud. Väga kiiresti tuleb välja selgitada, mille peale kõige rohkem kulutatakse ning kuidas saaks inimene oma igapäevaseid väljaminekuid vähendada. Siin aitab range eelarve koostamine ning sellest kinnipidamine.

Missugused on võimalused kokkuhoiuks?

Iga inimene peab üksikasjalikult üle vaatama oma kulutused. Kindlasti on võimalik leida kokkuhoiuvõimalusi.

Väikestest summadest võib kokku saada nii kuu kui aasta lõikes arvestatav summa.

Mõned näited.

- Tasub uurida olemasolevate teenusepakettide sisulist poolt ning nende eest makstavaid summasid. Tuleb analüüsida, missugust teenust ja kui palju inimene on siiani kasutanud ning kui palju selle eest tasunud. Seda näiteks telefoni-, mobiiltelefoni-, Interneti- ja TV-pakettide puhul.
- Tuleb uurida ning otsida võimalusi, kuidas saaks näiteks kütte, vee ja elektri pealt kokku hoida. Ilmselt iga teenuse puhul on olemas võimalused kokkuhoiuks.
- Pankadel on terve rida teenuseid, mille eest inimesed on harjunud igakuiselt tasuma, kuid nad ei pruugi neid tegelikult vajada. Näiteks paljud inimesed omavad kontot erinevates pankades. Tõenäoliselt on neil mitu pangakaarti, mida nad võib-olla kordagi pole kasutanud või kasutavad üliharva, kuid mille eest igakuiselt makstavad teenustasud võivad kokku moodustada nimetamisväärse summa. Näiteks võib olla tellitud ka saldoseisu teavitamine SMS-i teel, kus iga saadetud sõnum maksab. Samuti on tasuline teenus konto väljavõtte saatmine posti teel.

5) Autoomanikud peaksid arvutama välja igakuised kulutused autole: liising, bensiin, kindlustus, remont. Tavaliselt on need kulutused märkimisväärsed. **Võib-olla on mõistlik autost loobuda, vahetada soodsama vastu või kasutada hoopis ühistransporti.**

6) Võimaluse korral tuleb otsida endale uus töökoht või lisatöö, et raha juurde teenida.

7) Kuna meelelahutuseks raha tõenäoliselt ei jätku, siis tuleb tegeleda spordiga: käia jooksmas, jalutamas. See annab positiivset energiat ja jõudu juurde.

8) Vaieldamatult on see emotsionaalselt raske aeg inimese elus, seepärast tasub otsida emotsionaalset tuge lähedastelt ja sõpradelt.

9) Kui laenu tagasimaksmisega on tekkinud tõsised probleemid ning muud lahendust pole, tasub mõelda kinnisvara müümisele ning eluasemelaenu ennetähtaegsele tagastamisele.

MIS ON VÖLASUHE?

Võlasuhe on õigussuhe, millest tuleneb **võlgniku kohustus** teha võlausaldaja kasuks teatud tegu või jätta see tegemata ning **võlausaldaja õigus nõuda** võlgnikult kohustuse täitmist.

Seega on õiguskeeles väljendatuna kõik isikul lasuvad kohustused tema võlgadeks.

Võlg (kohustus) võib olla:

- aktiivne (tegu) või
- passiivne (teost hoidumine)
- planeeritud (leping) või
- planeerimata (õiguse rikkumine).

Võlasuhe võib olla täielik või mittetäielik. Mittetäielikus kohustuses esinevad lubatud (soovitud) käitumised, mille jätkuvust ei saa nõuda. Samuti ei saa täidetut tagasi nõuda (näiteks heast tahtest naabri aitamine, ilma kokkuleppeta eaka inimese hooldamine jmt).

Peamiseks võlasuhte tekkimise aluseks on siiski õigusliku iseloomuga kokkulepe – leping.

Leping on tehing kahe või enama isiku vahel, millega pool või pooled kohustuvad midagi tegema või tegemata jätma.

Õiguslik seotus tekib juba lepingueelselt ning püsib kuni kohustuse täitmiseni. Lepingu sõlmimisega seovad pooled end vastastikuste õiguste ja kohustustega, mistõttu tuleb enne lepingu sõlmimist selle sisu igakülgsest kaaluda.

LEPINGUVABADUS

Lepinguvabaduse sisuks on õigus ja ka tegelik võimalus otsustada:

- 1) kas sõlmida kokkulepe,
- 2) kellega sõlmida kokkulepe,
- 3) millise sisuga sõlmida kokkulepe ja
- 4) millises vormis sõlmida kokkulepe.

Lepinguvabadus on igapäevasele kuuluv õigus korraldada iseseisvalt oma majanduslikku tegevust. Siinjuures ei tohi unustada, et lepinguvabaduse realiseerimine toob kaasa **kohustuse vastutada tehtud valikute eest**. Seega pole põhjust tehingu sõlmimises, selle sisu või partneri valikus tingimata kedagi teist süüdistada. Sageli võib kõige õigemaks valikuks olla hoopiski lepingu sõlmimata jätmine.

VÖLASUHTE ISELOOM

Võlasuhe on kohustusuhe, mis algab huvist ja lõpeb eesmärgi saavutamiseга. Esmase eesmärgi saavutamine võib ka ebaõnnestuda (esineb rikkumine).

Laenulepingu sõlmimisel ei ole laenaja eesmärk mitte laenata raha, vaid saada laenatud raha eest mingi hüve. Enne lepingu sõlmimist tuleks hinnata selle hüve olulisust ja tunnetada laenuandja eesmärki. Laenuandja eesmärk on saada raha kasutusseandmise eest võimalikult suur tulu. Kui lepingu täitmisel tekivad raskused, tuleks eesmärgiks seada mõlema poole jaoks suhte võimalikult valutu lõpetamine. See aga eeldab heauskset käitumist, tahet teise poolega arvestada ning mõistlikke valikuid.

DISPOSITIIVSUS VÖLASUHETES

Dispositiivsus võlasuhetes tähendab õigust oma suhteid vabalt kujundada. Võlasuhetes on lubatud seadusest kõrvale kalduda eeldusel, et pooled on võrdsed ning kellegi õigused ja huvid ei saa olulisel määral kahjustatud.

Tegelikkuses ei pruugi partnerid alati võrdsed olla. Sageli on ühel poolel rohkem nii raha kui ka teadmisi ja oskusi. Seadusandja on selliste suhete tasakaalustamiseks ette näinud piirangud.

Piirangud tulenevad:

- kujundatava suhte võimalikust mõjust kolmandatele isikutele,
- lepingu sisu võimalikust vastuolust ühiskonna väärtushinnangutega ja üldlevinud ettekujutustega,
- suhte võimalikust vastuolust avaliku korraga,
- suhte võimalikust vastuolust hea usu põhimõttega,
- võimalikust põhiõiguste rikkumisest.

Erakäibesse sekkumine on lubatud põhjusel, et ühiskond ei taha ega saa selliseid vastuolusid taluda. Kui lepingu sõlmimisel on poolte tasakaal rikutud, rakendab kohus vaieldava asjaolu kohta seadusest (mitte kokkulepeest) tulenevat käitumisreeglit. Tarbijatega sõlmitud lepingute puhul on sellised piirangud tavalised.

HEA USU PÕHIMÖTE VÕLASUHETES

Hea usu põhimõte on võlaõiguse kõrgeim norm, millest tulenevad kaudsed kohustused nagu ausus, lojaalsus, õiglus, koostöö, teise poole huvidega arvestamine, lepingu muutmise nõustumine (kui muutuvad asjaolud) ja avatud suhtlemine (oluline teave, probleemid). Hea usu põhimõttel pole üksnes õiguslik sisu, vaid sellega on hõlmatud ka muud väärtussüsteemid: selle sisu on ajas arenev ja muutuv.

Hea usu põhimõttele tuginedes on kokkuleppe (lepingu) rikkumine taunitav. Lubatud on vaid ebaõiglaste reeglite tõrjumine. Samas on taunitav õiguste ja kohustuste ebaproportsionaalsus ja teise isiku ülemäärane koormamine. Leping on siduv üksnes juhul, kui see on moraalne. Suhtes peab olema tasakaal – ühe poole vabanemine kohustusest peaks vabanemise tooma kaasa ka teisele poolele.

Hea usu põhimõtte seadustamine on ellu kutsutud selleks, et tagada ühiskonna moraali. Heas usus käitumine ei ole defineeritav. Lihtsam on välja tuua halvas usus käitumise tunnuseid. See põhimõte võimaldab takistada seaduste ebaõiglase rakendamise. Hea usu põhimõtte kaudu kaitstakse nii reeglist kinnipidamist kui ka õiglustunnetust. Selle kaudu hinnatakse kujunenud olukorda, arvestades kõiki seotud asjaolusid.

Hea usu põhimõttel on objektiivne tähendus, mis tähendab, et põhimõtte kohaldamine ei olene poolte teadmisest ja arusaamast ning laieneb samaväärselt mõlemale poolele.

Hea usu põhimõtte kaudu võib:

- **laiendada lepingust või seadusest tulenevaid kohustusi või luua uusi kohustusi.** Kui lepingus on kohustused jäänud piisaval määral reguleerimata, võib lepingu sisu, eesmärgi ja olemuse kaudu tuletada täiendavaid kohustusi (nt täitmise viisis, soorituste järjekorras jmt).
- **mõjutada võlausaldaja õiguskaitsevahendite valikut.** Täitmisnõudega ei või põhjustada võlgnikule objektiivselt ülemääraast koormust. Võlausaldaja peab võlgnikule osutama temast sõltuvat abi. Võlausaldaja ei või põhjustada olukorda, kus võlgnikul muutub täitmine ülemäära raskeks. Väga jõulised sanktsioonid on lubamatud, seda eriti juhul, kui võlgnik on kohustuse täitmisel peaaegu kõik teinud. Enne sanktsioonide rakendamist tuleb anda võlgnikule täiendav võimalus. Kohustuse rikkumisele osundamine on lubamatu, kui ollakse ise kohustust rikkunud. Leppetrahvide nõuded peaksid olema seotud negatiivse tagajärgega.
- **piirata õiguste teostamist** (keeld kuritarvitada õigusi). Formaalset nõudeõigust ei aktsepteerita, kui see on suunatud kahju tekitamisele või tekitab ilmselt ebaõiglase tagajärje. Lubamatu on õiguse ebaaus omandamine. Näiteks olukord, kus võlgnik ei võta arveid või tööd vastu, eesmärgiga viivitada maksekohustuse täitmisega. Nõude esitamisel hinnatakse ka seda, kas on rikutud kaitsmisväärsed õigusi või mitte. Taunitav on õiguse kasutamine ebaloajalse hilinemisega. Näiteks on kohustus ammu täidetud, kuid aastate pärast esitatakse formaalselt õige viivise nõue.

Tuginedes hea usu põhimõttele võib kohus jätta seaduse või lepingu kohaldamata. Vaidluse korral hindab kohus esmalt, millise tagajärje tekitab kokkuleppes või seadusest tuleneva reegli kohaldamine. Juhul, kui tagajärg oleks vastuvõetamatu, tõrjutakse reegel hea usu põhimõttele toetudes.

MÕISTLIKKUSE PÕHIMÕTE

Võrrelduna hea usu põhimõttega on mõistlikkuse kriteeriumid objektiivsemad ja rangemad. Mõistlik on käituda majanduslikult efektiivselt, ratsionaalselt, kaalutletult, tasakaalukalt, arvestades asjaolusid, suhte olemust, tava-
sid, praktikat.

Mõistlikkuse põhimõte kuulub kohaldamisele juhul, kui see tuleneb lepingust või seadusest. Tegemist on objektiivse kriteeriumiga, mis samas eeldab subjektiivselt heas usus käitumist. Heas usus ebamõistlik käitumine ei ole lubatav.

Mõistlik isik püstitab eesmärgid, valib saavutamiseks kohased vahendid, on arukas ja heausklik, arvestab partneri ja teiste isikute huvidega ja õigustega, on talitsetud, korralikult käituv, tasakaalukas, mõõdukas, aga mitte liiga ettevaatlik.

Mõistlik aeg on vahemik, mis on objektiivselt vajalik lepingus ettenähtud kohustuste täitmiseks. Mõningal määral arvestatakse ka täitmist mõjutavaid asjaolusid. Näiteks tähtjatu laenulepingu puhul tuleb raha tagastada mõistliku aja jooksul arvates nõude esitamisest. Võlgnikule lubatud ajavahemik oleneb laenu suurus-
est. Kui on tegemist summaga, mis on tagastatav tavapärastest käibevahenditest (palgast või muust perioodi-
lisest sissetulekust), tuleks mõistlikuks pidada laenu tagastamist mõne päeva jooksul. Kui aga summa on suur ja selle üleandmine eeldab võimalike tagatislepingute sõlmimist, siis tuleks mõistlikuks pidada selliste toimingute tegemiseks tavaliselt vajalikku aega.

Mõistlik pingutus on samalaadne samal tegevus- või kutsealal tegutsevate mõistlike isikute pingutu-
sega samadel asjaoludel.

Mõistlik viis on võimalikest valikutest antud olukorras õige, sobivaim, proportsionaalne, otstarbekas, eesmärgipärane, suhtes olemusega kooskõlas, põhjendatud ja mõistusepärane (igaüks tuleks selle peale).

Mõistlik hind ei pruugi kattuda seaduses nimetatud tavalise hinnaga. Tavaline tasu (hind) on analoogne samal ajal samas kohas samalaadsete kohustuste täitmise eest saadavale tasule. Mõistlik tasu on vastavalt asja-
oludele õiglane, mõõdukas tasu ilma ülemäärase kasumita.

Mõistlikkus õiguses hõlmab samaaegselt loomulikku õiglustunnetust ja objektiivsel õigusel rajane-
vat loogilist mõtlemist. See eeldab nii mõtlemisvõime objektiivset kasutamist kui ka hinnangulist lähenemist.

SEADUSED:

võlaõigusseaduse §-d 5–7.

ISIKUD

Võlasuhe saab tekkida üksnes siis, kui suhteosaliseks on seaduses ettenähtud tunnustele vastavad isikud (subjektid). Füüsilised isikud on loomupäraselt subjektid. Juriidilised isikud omavad õigust teha tehinguid vaid juhul, kui need on loodud seaduses ettenähtud korras. Mitte kõik asutused ja organisatsioonid ei ole subjektid.

Õigussuhetes osalemisel määratletakse isiku õigusvõime, teovõime ja otsusevõime.

Õigusvõime on võime **omada** õigusi ja kanda kohustusi. Näiteks ei ole oma nimel tehingu tegemiseks õigust linnavalitsusel või ministeeriumitel. Nimetatute puhul on tegemist üksnes juriidilist isikut (linna või riiki) esindavate organitega.

Iga **füüsilise isiku õigusvõime** on ühetaoline ja piiramatu. Õigusvõime ei sõltu east, oskustest ega ka isikuomadustest. Reeglina omandab inimene õigusvõime sünniga. Erandiks on lootele sünnieelse õigusvõime andmine juhul, kui laps sünnib hiljem elusana. Nii omandab laps sündimisel pärija õigused enne tema sündi surnud vanema suhtes.

Õigusvõime lõpeb surmaga. Surmajärgselt kehtib isiku volitus pärimise korraldamiseks. Surma võib määratleda füüsiliselt (surma tuvastamine) või õiguslikult (surnuks tunnistamine). Mõlemal juhul järgneb pärimine. Surma õiguslikul tuvastamisel ei saa välistada teadmata kadunud isiku elusolekut. Sellisel juhul tühistab kohus tema surnukstunnistamise.

Pärimine on isiku surma korral tema vara (pärandi) üleminek pärijale. Vara on isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum. Seega kuuluvad pärimisele ka kohustused – võlad. Pärija peab täitma kõik pärandaja kohustused ja pärandvara ebapiisavuse korral tegema seda oma vara arvelt, v.a juhul, kui ta pärast inventuuri tegemist on täitnud kohustused seaduses sätestatud korras, kui on välja kuulutatud pärandvara pankrot või kui pankrotimenetlus on lõppenud pankrotti välja kuulutamata, raugemise tõttu.

Pärandi vastuvõtmine ei ole kohustuslik. Pärija võib pärandi vastu võtta või sellest loobuda. Vastuvõtmise otsustamisel tuleks tingimata välja selgitada, mis pärandvara hulka tegelikult kuulub. Selleks võib andmeid nõuda nii isikult, kelle valduses pärandvara on kui ka notarilt või kohtult.

Pärand loetakse vastuvõetuks, kui pärija ei tee notari juures avaldust pärandist loobumise kohta.

Selline kord kehtib alates 1. jaanuarist 2009. Seega ei ole mõistlik pärimisõigusest teadasaamisel jääda passiivseks. Pärandist loobumise **tähtaeg on kolm kuud**.

Juriidilise isiku õigusvõime on seotud eesmärgi ja riikliku tunnustusega. Juriidilise isiku „eluiga“ saab alguse asutajate otsusest. Asutajad määratlevad loodavale isikule eesmärgi. Riikliku tunnustamise väljenduseks on seaduses ettenähtud registris registreerimine, mis ongi õigusvõime alguseks. Õigusvõime lõpeb registrist kustutamisega.

Piiratud õigusvõime on juriidilisel isikul alates asutamise otsustamisest kuni registrisse kandmiseni. Selles ajavahemikus on lubatud asutamisele (rakendamisele) suunatud toimingud. Juriidilisel isikul on erandlikult piiratud õigusvõime ka pärast lõppemist (registrist kustutamist). Seda juhul, kui isik on registrist kustutatud likvideerimismenetlusest. Vajadus lõppenud juriidilise isiku nimel toimingute tegemiseks tekib juhul, kui pärast registrist kustutamist selgub, et alles on jäänud vara, milles suhtes tuleb teha õigusliku iseloomuga korraldusi. Siis määrab kohus täiendava likvideerimismenetluse läbiviimise ja likvideerijad.

Teovõime on võime iseseisvalt teha kehtivaid tehinguid, seega võime **omandada** õigusi ja kohustusi. Teovõime ulatus on seotud võimega püsivalt oma tegudest aru saada ja neid juhtida.

Täieliku teovõime eelduseks on täisealisus, kestev võime aru saada oma tegudest ja võime oma käitumist juhtida. Nimetatutest juba ühe eelduse puudumisel on tegemist piiratud teovõimega. Teovõime on loomupärane omadus – kellelgi (ka mitte kohtul) ei ole õigust teovõimet piirata ega seda ära võtta. Kohus saab asjaolusid hinnates vaid tuvastada (anda hinnangu), kas isik on teovõimeline või esineb teovõime piiratus.

Teovõime on piiratud:

- alaealistel (alaealine on alla 18-aastane; alaealise teovõimet võib kohus laiendada),
- isikutel, kes on kehtvalt võimetud oma tegudest aru saada,
- isikutel, kes on võimetud oma tegusid juhtida.

Teovõime piiratuse põhjuseks võib olla ka kestev vaimuhaigus, nõrgamõistuslikkus või muu psüühikahäire.

Piiratud teovõimega isik osaleb käibes seadusliku esindaja kaudu. Alaealise seaduslik esindaja on lapsevanem. Täisealisele piiratud teovõimega isikule seatakse tema huvide kaitseks eestkoste, mida korraldab eestkostja.

Eestkostja olemasolul eeldatakse isiku teovõime piiratust.

Teovõimeline isik omab reeglina **otsusevõimet**. Täieliku teovõimega isikul võib **ajutistest** asjaoludest (vaimutegevuse ajutine häire) tingituna esineda **otsusevõimetus**, mis väljendub võimetusel õigesti hinnata seda, milline on tehingu tagajärg. Otsusevõimetus on ajutine, mööduv. Otsusevõime taastudes tuleb hinnata otsusevõimetusel tehtud tehinguid ning need kas heaks kiita või tühistada.

Otsusevõimetus tuleb eristada vastutustundetusest. Kui leping on sõlmitud pealiskaudselt, sisse süvenemata või tagajärgedele mõtlemata, ei ole tegemist otsusevõimetusel. Küll võib otsusevõimetusena hinnata olukorda, kus inimene on vahetult lepingu sõlmimise eel või lepingu sõlmimise ajal pidanud toime tulema väga tõsiste kaalutlemisvõimet häirivate tervisehäiretega või emotsionaalsete probleemidega.

Piiratud teovõimega isiku tehingud (tagajärjed)

Piiratud teovõimega isikul on lubatud iseseisvalt teha:

- tehinguid, millest ei teki talle otseseid kohustusi,
- tehinguid nende vahendite piires, mida seaduslik esindaja või viimase nõusolekul kolmas isik on talle andnud vabaks kasutamiseks.

Muul juhul on tehingu jõustumiseks vajalik seadusliku esindaja isiku nõusolek. Nõusoleku saab anda:

- tehingus esindajana osalemisega,
- tehingu eelneva aktseptimisega või
- tehingule hilisema heakskiidu andmisega.

Juhul, kui piiratud teovõimega isik on teinud temale kohustusi sisaldava tehingu ilma seadusliku esindaja nõusolekuta, on see **tühine**.

Tehingule heakskiidu andmine võib toimuda:

- isiku enese poolt tehingu heakskiitmisega pärast teovõimetuse (selle piiratuse) möödumist (nt täisealiseks saamisel),
- seadusliku esindaja poolt pärast tehingu sisuga tutvumist tehingule heakskiidu andmisega,
- tehingu teise poole taotlusel seadusliku esindaja poolt heakskiidu andmisega. Taotlusele võib jätta vastamata – vaikimine tähendab siin eitavat vastust (heakskiitu ei antud).

Heakskiit jõustab tehingu algusest peale.

Teovõime piiratuse või otsusevõimetuse võib kohus tuvastada vastava avalduse esitamisel või ka tehingu tühisuse tuvastamise hagi esile toodud asjaoludel.

SEADUSED:

tsiviilseadustiku üldosa seaduse §-d 7–47,
perekonnaseaduse §-d 171–209,
pärimisseaduse §-id 116–126 ja 130–146.

TEHINGU TÜHISUS

Tehingu sõlmimisest alates tekib õiguslik seotus. Kokkulepe kuulub täitmisele. Seega peab võlgnik käituma kokkulepitud viisil ja võlausaldajal on õigus temalt seda nõuda. Võib juhtuda, et partnerid ei järginud tehingu tegemisel kõiki seaduses ettenähtud nõudeid või ei hoolinud nendest. Selle tagajärjeks on vigane tehing. Seaduse järgi on sel moel sõlmitud tehingud kas tühised või tühistatavad.

Tehing on tühine juhul, kui selle sõlmimisel esines oluline õiguslik viga, mille lubamist ei saa ühiskond sallida. Tühisel tehingul ei ole õiguslikke tagajärgi ja seda ei pea täitma. Tühisuse kahtluse korral tasuks siiski konsulteerida juristiga.

Ka juhul, kui on ekslikult asutud tühist tehingut täitma, võib nõuda tehingu järgi üleantut tagasi. Samas peab olema valmisolek tagastada ka teise poole täidetut. Tühise tehingu järgi saadu tagastatakse vastavalt alusetu rikastumise sätetele. Nii on laenulepingu tühisuse tagajärjeks laenusaaaja kohustus tagastada laenuandjale saadud laen. Laenuandjal on õigus nõuda laenusaaajalt seadusjärgse intressi tasumist selle aja eest, mil raha oli laenaja käes.

Tehingu ühe osa tühisus ei pruugi tingimata kaasa tuua kogu tehingu tühisust. Vaidluse korral eelistatakse tehingu kehtimajäämist võimalikult suures osas.

Tehingu tühisuse alusteks on:

- vastuolu heade kommetega,
- vastuolu avaliku korraga,
- vastuolu seadusega, kui keelu mõtteks on tehingu tühisuse kaasatoomine,
- vastuolu kohtuliku (muu pädeva isiku) käsutuskeeluga,
- näilisus,
- puudused vormis, kui vormi nõue tuleneb seadusest,
- puudused esindusõiguses,
- teovõime piiratus (kohustusi tekitav tehing),
- teise poole rasket olukorda ära kasutades äärmiselt ebasoodsa või tasakaalust väljas oleva tehingu tegemine,
- muud seaduses ettenähtud alused.

Seadusega vastuolu peab olema oluline. Imperatiivsetes (rikkumist mittesallivates) seadustes kasutatakse sõnastuses kategoorilisi väljendeid (...ei ole lubatud, on keelatud, ei tohi, pooled peavad). Enamasti järgneb seaduse tekstis ka selge viide keelu rikkumise tagajärjele.

Tarbijakrediidilepingute puhul **eeldatakse**, et pooltele lepingust tulenevate vastastikuste kohustuste väärtus on heade kommete vastaselt tasakaalust väljas, kui tarbija poolt tasumisele kuuluva krediidi kulukuse määr ületab krediidi andmise ajal Eesti Panga veebilehel avaldatud eraisikutele antud tarbimislaenude keskmist kulukuse määra enam kui kolm korda.

SEADUSED:

tsiviilseadustiku üldosa seaduse §-d 84–89,
võlaõigusseaduse 52. ptk.

TEHINGU TÜHISTATAVUS

Tühistatav on tehing, mille sõlmimisel esines õiguslik viga, kuid vea sallimine või selle kõrvaldamine on jäetud tehingu poolte eneste otsustada. Kui pool tehingu tühistamise õigust ei kasuta, leping kehtib.

Tühistatavuse aluseks on puudused poole tahtes, selle kujunemises või tahte avaldamises.

Seega on tühistatavad tehingud, mis on tehtud:

- eksimuse mõjul,
- pettuse mõjul,
- ähvarduse või vägivalda mõjul.

Tehingu tühistamine on üksnes poolele kuuluv õigus. Tehingu saab tühistada tehingu teinud isik **tühistamise avalduse esitamisega teisele poolele** (mitte kohtule). Tühistamisavaldus peab olema põhjendatud, selles peab olema tühistamise alus selgelt esile toodud.

Tehingu tühistamiseks on ühe poole tahteavaldus piisav. Teise poole nõustumus ei ole vajalik. Kokkulepet sõlmida ei ole vaja. Avalduse teisele poolele kättetoimetamise eest peab hoolt kandma isik, kes tehingu tühistab.

Tehingu tühistamine on ajaliselt piiratud õigus. Avalduse võib esitada seaduses ettenähtud tähtaegade piires. Näiteks ähvarduse, vägivalda või raskete asjaolude ärakasutamise korral 6 kuu jooksul arvates asjaolu mõju lakamisest ja pettuse või eksimuse korral 6 kuu jooksul arvates pettuse alusest teadasaamisest. Tühistamise tähtaeg tuleks igakordselt seadusest üle kontrollida.

Kui tehing on tühistatud, kaotab see kehtivuse algusest peale. Tühistatud tehingu järgi saadu tuleb tagastada vastavalt alusetu rikastumise sätetele. Seega omavad mõlemad pooled üleantu tagastamise nõuet.

Eksimus on ebaõige ettekujutus tegelikest asjaoludest. Tehingu võib tühistada üksnes juhul, kui eksimus oli oluline. **Eksimus on oluline**, kui tehingu teinud isikuga sarnane mõistlik isik ei oleks samasuguses olukorras tehingut teinud või oleks selle teinud oluliselt teistsugustel tingimustel.

Vaidluse korral hinnatakse tehingu teinud isiku teadmist nendest asjaoludest, mis eksisteerisid tehingu tegemise ajal. Hilisem asjaolude muutumine ei oma tähendust. Seega ei ole eksimuseks ebaõige ettekujutus maksevõimest.

Eksimusele tuginedes ei saa tehingut tühistada, kui isik ise pidi ebaõigeks osutunud asjaolusid selgitama või teatavaks tegema. Eksimuses olnud tehingu pool võiks kaaluda partnerile tehingu muutmise ettepaneku tegemist. Tehingu muutmine erinevalt tühistamisest eeldab muudatuses kokku leppimist.

Eksimusega sõlmitud tehingu tühistamise avalduses tuleb esile tuua:

- asjaolu, mis esines sõlmimise ajal ja millest teadmine mõjutanuks tahet,
- asjaolu tähendus tehingu suhtes,
- asjaolust teada saamise aeg ja viis,
- tühistamise tahte selge väljendus.

Pettus on isiku tahtlik eksimusse viimine või eksimuses hoidmine temale ebaõigete asjaolude avaldamise teel, eesmärgiga kallutada isik tehingut tegema. Pettuseks loetakse ka nendest asjaoludest teatamata jätmist, mida heas usus käituv partner pidanuks selgitama. Pettuse saab toime panna ka muu isik (mitte tehingu teine pool).

Pettusega sõlmitud tehingu tühistamise avalduses tuleb esile tuua:

- asjaolu, mida ei avaldatud,
- avaldatud eksitav (ebaõige) asjaolu,
- asjaolu tähendus tehingu sisu suhtes (olulisus),
- pettuse toime pannud isik,
- pettusest teadasaamise aeg ja viis,
- pettusest tekkinud kahju (olemasolul),
- tühistamise tahte selge väljendus.

Ähvardus ja vägivald

Tehingu tühistamise õiguse annab õigusvastane ähvardus või vägivald, mis on nii vahetu ja tõsine, et ei jätnud tehingu teinud isikule mingit mõistlikku valikut.

Ähvarduse või vägivaldalla esinemise selgitamiseks hinnatakse:

- ähvardaja või vägivaldalla kasutaja isikut,
- tehingu teise poole isikut,
- olukorda, milles pooled viibisid (valikuvõimalusi),
- käitumist pärast ähvardust või vägivaldalla kasutamist,
- ähvarduse mõjul sõlmitud tehingu eesmärki.

Õigusvastane on ähvardus, milles sisaldus kavatsus (lubadus) panna toime õigusvastane tegu või tegevusetus kas tehingu teise poole või tema lähedase suhtes.

Tehingu tühistamise avalduses tuleb esile tuua:

- ähvarduse sisu,
- ähvardamise viis,
- vägivaldalla seonduv (ähvardamine või toimepanemine, selle olemus),
- sõlmitud tehingu tahte mittevastavus,
- tühistamise tahte selge väljendus.

SEADUSED:

tsiviilseadustiku üldosa seadus §-d 90–101,
võlaõiguseseaduse 52. ptk.

TÜÜPTINGIMUSED LEPINGUS

Reeglina määravad pooled lepingu sisu läbirääkimiste teel. Mõlemal poolel peaks olema huvi ja võimalus tehingu sisu kujundada. Ettevõtjad, kes sõlmivad palju sarnaseid lepinguid, kasutavad tüüptingimusi.

Sagedamini kasutatakse tüüptingimusi tarbijalepingutes. Tarbijalepinguks on leping, mis on sõlmitud majandus- või kutsetegevuses tegutseva isiku (ettevõtja) ja tarbija vahel. **Tarbija on füüsiline isik, kes teeb tehingu, mis ei seonu iseseisva majandus- või kutsetegevusega.** Tüüptingimuste kasutamise õiguslik regulatsioon sisaldub peamiselt võlaõigusseaduse üldosas.

Ka tüüptingimustega sõlmitud lepingus on osa tingimustest (nn eritingimused) kokku lepitud. Kehtib reegel, et kokkulepitud tingimuse ja tüüptingimuse vastuolu korral rakendub kokkulepitud tingimus.

Tüüptingimuseks loetakse sellist lepingus kasutatavat tingimust:

- mis on eelnevalt ühe poole välja töötatud,
- mida kasutatakse tüüplepingus või
- mida pole muul põhjusel lepingu poolte vahel läbi räägitud.

Seega erineb tüüptingimus tavalisest eelkõige selle poolest, et see on üksnes ühe poole välja töötatud.

Mitte alati ei ole pakutud tüüptingimus lepingu osaks.

Seaduse kohaselt on tüüptingimus lepingu osaks üksnes juhul, kui:

- tüüptingimuse kasutaja on nende kasutamisele enne lepingu sõlmimist või sõlmimise ajal selgelt viidanud **ja** teisel poolel oli võimalus nende sisust teada saada või
- lepingu sõlmimise viisist tulenevalt võis nende olemasolu eeldada ja teisel poolel oli võimalus nende sisust teada saada.

Eelnevast nähtub, et mõlemal juhul on **vaja samaaegselt kahe eelduse olemasolu**. Tüüptingimuse kasutamine peab olema lepingu sõlmimise ajal teada. Tähelepanu tuleb pöörata sellele, et tüüptingimuste kasutaja on oma kohustused täitnud, kui ta teeb tüüptingimuste kasutamise võimalikuks (annab need kätte, riputab seinale, avaldab oma kodulehel vmt).

Tavapäraselt vormistatakse tüüptingimuste kasutamine lepingu sõlmimisel eraldi allkirja andmisega. Allkirjal on nõustumise tähendus. Seega tuleks pakutavaid tüüptingimusi enne lepingule alla kirjutamist kindlasti lugeda ja kui need ei ole arusaadavad, siis paluda selgitusi.

Tüüptingimus ei muutu lepingu osaks (on tühine), kui:

- selle sisu, väljendusviisi või esituslaadi on niivõrd ebatavaline või arusaamatu, et teine pool ei võinud selle olemasolu lepingus mõistlikult oodata või seda tingimust pingutuseta mõista,
- tingimuse sisu on ebamõistlikult kahjustav,
- tüüptingimused on omavahel vastuolus,
- tingimus on vastuolus hea usu põhimõttega (heade kommetega),
- tingimus viib lepingus õigused ja kohustused oluliselt tasakaalust välja.

Kui on kahtlus selles, kas tüüptingimus on ebamõistlikult kahjustav või mitte, tuleks üle vaadata seaduses sätestatud ebamõistlikult kahjustavate tüüptingimuste näidisloetelu (VÕS § 42 lg 3). Seaduses ei ole toodud ammendavat loetelu. Kohus võib tuvastada ka muu (loetelus märkimata) tingimuse ebamõistlikult kahjustava iseloomu. Tarbijalepingute puhul eeldatakse, et tüüptingimus on ebamõistlikult kahjustav.

SEADUSED:

võlaõigusseaduse §-d 34, 35–45,
tarbijakaitseseadus.

KÕRVALKOHUSTUSED

Võlaõiguslikule nõudele saab kokkuleppel seada kõrvalkohustuse ehk sõlmida tagatislepingu.

Tagatislepingud jagunevad:

1) personaalsed tagatised (põhinevad isiklikul usaldatavusel)

- käendus
- garantii

2) asjaõiguslikud tagatised (põhinevad asja müügiväärtusel)

- pant (vallaspant ja hüpoteek)

3) karistuslikud tagatised (põhinevad kohustuse täitmisele stimuleerimisel)

- käsiraha
- leppetrahv.

Käendus

Käenduslepinguga kohustub käendaja vastutama põhivõlgniku võlausaldaja ees põhivõlgniku kohustuse täitmise eest. **Käendaja võtab endale kohustuse tasuda teise isiku võlg.**

Käenduslepingu sõlmimisel tekib kaks suhet:

- 1) võlgniku ja käendaja suhe,
- 2) võlausaldaja ja käendaja suhe.

Käenduslepingule ei rakendu täies mahus dispositiivsuse põhimõte. **Kokkulepe, mis on sõlmitud käendaja suhtes seadusest kahjulikumatel tingimustel, on tühine.** Seega võib käendaja vaidlustada lepingust tekkinud käenduse juhul, kui leping seab käendaja seadusega võrreldes halvemasse olukorda.

Käendus võib olla:

- täielik (sellist käendust saab alates 5.04.2011 anda ainult juriidiline isik),
- piiratud rahasummaga (käendaja vastutab kohustuse täitmise eest kokkulepitud summa ulatuses),
- seotud muude tingimusega (näiteks käendaja vastutab alles pärast seda, kui võlgnikult ei ole õnnestunud võlga tagasi saada).

Kui käendus on täielik, vastutab käendaja:

- põhikohustuse,
- kohustuse rikkumisest tulenevate leppetrahvide (viiviste),
- kohustuse rikkumisest tuleneva kahju,
- lepingust taganemisest või ülesütlemisest tulenevate kulutuste ja ka
- võlgniku suhtes nõude täitmise kaasnenukulutuste eest (juhul, kui käendajale anti võimalus neid vältida).

Käendust võib anda:

- kahepoolse lepinguga,
- ühepoolse avaldusega (käenduse lubadus),
- tegudega (tasutakse teise isiku võlga viidates maksekorraldusel käendusele).

Käenduslepingust peab nähtuma selge käendamistahe.

Tarbijakäendusleping on tühine, kui käendatava kohustuse suurus ei ole lepingu sõlmimisel selge ja käendaja vastutuse rahaline piirmäär on kokku leppimata. Tarbijakäendusleping peab olema sõlmitud kirjalikult.

Põhivõlgnik ja käendaja vastutavad võlausaldaja ees **solidaarselt**, kui käenduslepingus ei ole ette nähtud **täiendavat** vastutust. Soovitatav oleks andagi käenduseks nõusolek üksnes täiendava vastutusena. Sellisel juhul peab käendaja maksma alles siis, kui võimalused põhivõlgniku kaudu nõuet täita on ammendatud.

Kaaskäendajad vastutavad võlausaldaja ees solidaarselt ka juhul, kui nad ei andnud käendust solidaarselt.

Käendaja ei vastuta võlgniku poolt peale käenduslepingu sõlmimist tehtud tehingute eest, välja arvatud juhul, kui käenduslepingu sõlmimisel on sellisteks muudatusteks ette nõusolek antud.

Käendaja õigused võlgniku suhtes

Käendaja võib nõuda põhivõlgnikult tagatist, kui:

- võlgniku asu- ja tegutsemiskoha muutus võib raskendada võla sissenõudmist,
- käendaja riisiko on oluliselt suurenenud:
 - võlgniku majandustegevuse olulise halvenemise tõttu,
 - kohustise teiste tagatiste väärtuse langemise tõttu,
 - võlgniku tahtluse või raske hooletuse tõttu kohustuse täitmisel,
- võlgnik rikub käendaja ja võlgniku vahel sõlmitud lepingut,
- võlgnik rikub käenduse aluseks oleva lepingut.

Käendaja võib esitada võlgniku vastu tagasinõude alles pärast kohustuse sissenõutavaks muutumist. Seda ka juhul, kui ta on võlausaldaja suhtes käendusest tuleneva kohustuse ennetähtaegselt täitnud.

Võlgnik võib esitada käendaja vastu vastuväiteid, mida ta oleks saanud esitada võlausaldajale. Regressnõude põhjendatus sõltub sellest, kas käendaja teadis või pidi neid vastuväiteid teadma. Seega tasub käendajal enne võlausaldajale kohustuse täitmist võlgnikuga nõu pidada. Võib juhtuda, et võlgnik ei pidanudki võlga tasuma.

Käendaja õigused võlausaldaja suhtes

Käendaja võib nõuda:

- teavet kohustuse täitmise olukorrast,
- teavet võlgniku majandusliku olukorra kohta (makseraskused, pankrot).

Käendaja võib esitada nõudele vastuväiteid samal alusel ja mahus mis võlgnik, sõltumata nende esitamisest võlgniku poolt (seda õigust võib käenduse andmisel piirata).

Käendaja võib keelduda tehingu täitmisest:

- kui võlgnikul on õigus põhikohustust vaidlustada või sellest taganeda,
- kui võlgnik võib kohustuse tasaarvestada,
- kohustuse täitmise tähtaeg ei ole saabunud,
- kuni sama kohustuse tagamiseks võlgniku varale seatud pandiõigus on lõppenud (kas pandiese müüdüd või müük on osutunud võimatuks) või on välja kuulutatud võlgniku pankrot.

Käenduse lõppemine

Käendus lõpeb:

- põhikohustuse lõppemisega,
- põhikohustuses võlgniku vahetumisega,
- käenduse tähtaja möödumisega (kui käendus on tähtajaline).

Garantii

Ettevõtluses võib finantseerimisasutus või muu isik anda võlgnikule garantii, mis on iseseisev kohustus. Garantii andja ei pea täitma võlgniku kohustust, vaid maksta kokkulepitud tingimustel võlausaldajale välja garantiisumma. Garandi tagasinõue sõltub võlgniku ja garantii andja vahel sõlmitud lepingust.

Selle tagatise põhitunnused on järgmised:

- garantii andja tegutseb garantii andmisel majandus- või kutsetegevuses (näiteks võib äriühingu kohustuse tagamiseks garantii anda ka ühingu juhatuse liige, kes on ühtlasi enamusomanik,
- garantii ei ole seotud põhikohustuse olemasoluga,
- garantii ulatus määratakse lepinguga garantii andmisel.

Garantii lõpeb kas garantiikohustuse täitmisega, garantii tähtaja möödumisega või võlausaldaja poolt garantiist loobumisega.

Käsiraha

Praktikas on tavapärase, et käsirahale antakse seadusest erinev sisu. Läbirääkimiste käigus soovitakse pakkuda teisele poolele kindlust selles, et lepingu sõlmimise kavatsus on tõsine. Selle kinnituseks makstakse juba enne lepingu sõlmimist teisele poolele kokkulepitud rahasumma. Sellise kokkuleppe sõlmimine on lubatud, kuid vaidluse korral ei saa tugineda käsiraha reguleerivatele sätetele.

Seaduse järgi antakse käsiraha üle pärast lepingu sõlmimist. Sellega tõendatakse lepingu sõlmimist ja tagatakse täitmine. Käsirahal on ettemaksu iseloom. Käsiraha arvel loetakse võlgniku viimased maksed kaetuks. Täitmise võimatuse korral käsiraha tagastatakse.

Käsiraha sanktsioneeriv iseloom väljendub selles, et lepingu süülisel mittetäitmisel jääb käsiraha teisele lepingupoolele. Sel juhul loetakse käsirahaga kaetuks lepingu täitmata jätmise tõttu tekkinud kahju.

Leppetrahv

Leppetrahv on lepingut rikkunud poole kohustus maksta kahjustatud lepingupoolele lepingus määratud rahasumma või teha kahjustatud lepingupoole huvides mingi tegu.

Leppetrahv võib olla suunatud:

- põhikohustuse täitmisele sundimisele (trahvi maksmine ei vabasta kohustuse täitmisest),
- põhikohustuse asendamisele (trahvi maksimisega loetakse kohustus asendatuks),
- kohustuse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamisele (kahju võib nõuda vaid osas, mida leppetrahv ei katnud).

Leppetrahvi nõudmisest tuleb teatada lepingut rikkunud poolele mõistliku aja jooksul (ülemäärase viivitusega kaasneb nõudeõiguse lõppemine).

Leppetrahvi vähendamine

Kohtul on õigus vähendada tasumisele kuuluvat leppetrahvi. Kohus saab vähendada leppetrahvi üksnes võlgniku algatusel. Seega tuleks võlgnikul viidata trahvi ebamõistlikule suurusele ja taotleda selle vähendamist.

Trahvi vähendamisel **mõistliku** suuruseni arvestab kohus kohustuse täitmise ulatust, kahjustatud lepingupoole õigustatud huvi ja lepingupoolte majanduslikku seisundit jmt.

NB! Leppetrahvi dispositiivsus on piiratud. Leppetrahvi maksmiseks kohustatud poole suhtes seadusest kahjulikum kokkulepe on tühine.

SEADUSED:

võlaõigusseaduse §-d 141–163.

KOHUSTUSE RIKKUMINE

Kohustuse rikkumine seisneb kas võlasuhtest tuleneva kohustuse täitmatajätmises või mittekohases täitmis.

Kohustuse rikkumise vaidluses hinnatakse:

- kohustuse olemasolu tekkepõhiselt,
- kohustuse sisu (nii kirjutatud kui tuletatud kohustused),
- kohustuse sissenõutavust,
- lubatud möönduste esinemist,
- kohustuse rikkumist (kes ja kuidas toimus),
- selle tagajärgi.

Nendele asjaoludele peaks vaidluse korral osundama ja neid tõendama võlausaldaja.

Kohustuse rikkumise hindamisel selgitatakse eelkõige välja selle objektiivne külg, st mis tegelikult juhtus. Süü küsimus on oluline üksnes nendel puhkudel, kui hinnatakse võlgniku vastutust (kahju hüvitamine). Objektiivse rikkumise korral on võlausaldaja õigustatud kasutama õiguskaitsvahendeid.

VÕLAUSALDAJA ÕIGUSKAITSEVAHENDID

Võlausaldajale on seadusega antud järgmised õiguskaitsevahendid:

- kohustuse täitmise nõue,
- oma kohustuse täitmisest keeldumise õigus,
- kahju hüvitamise nõue,
- lepingust taganemise õigus,
- lepingu ülesütlemise õigus,
- hinna alandamise õigus,
- viivitusintresside tasumise nõue jm.

Valiku õiguskaitsevahendite vahel teeb võlausaldaja. Lubatud on samaaegselt mitme õiguskaitsevahendi kasutamine. Valik peab olema tehtud võimalikkuse ja lubatavuse piirides. Seadusandja on piiranud valikuid tarbija-lepingutes ja tüüptingimustega sõlmitud lepingutes.

Erinevalt lepingu muutmise kokkuleppest ei ole õiguskaitsevahendi valikuks ja selle jõustumiseks teise poole nõusolek vajalik.

Olemuselt on õiguskaitsevahendid kas **nõuded** (täitmise nõue, kahju hüvitamise nõue, viivitusintresside nõue) või **kujundusõigused** (hinna alandamine, oma kohustuse täitmisest keeldumine, lepingu ülesütlemine, lepingust taganemine).

Nõuete esitamine ei eelda tingimata eelnevat tahteavaldust. Vaatamata kohustuse rikkumisele jääb lepingu sisu endiseks. Võlausaldaja nõuab vaid kokkulepitud kohustuse täitmist. Hea usu ja mõistlikkuse põhimõtte järgi tuleks võlgnikule siiski anda täiendav võimalus kohustuse täitmiseks, näiteks pikendada võla tagasimaksmise tähtaega.

Nõuete esitamine on seotud tähtajaga (aegumis-, välistus- ja komplitseerituse tähtaeg). Hilinemisega esitatud nõudele võib peale sisuliste vastuväidete esitada ka tähtaja möödumisele osundavaid vastuväiteid.

Erinevalt nõuetest on **kujundusõigused** suunatud lepingu sisu muutmisele. Võlausaldajal tuleb teha võlgnikule selge sisuga tahteavaldus.

Nii ei ole lepingu ülesütlemise või taganemise avalduse esitamine mitte ettepanekuks suhte lõpetamise läbi-rääkimiste pidamiseks, vaid suhet lõpetavaks ühepoolseks avalduseks.

Näiteks võib võlausaldaja ühepoolselt ka alandada hinda, kui lepingu täitmiseks üleantud asja väärtus ei vasta kokkulepitule. Võlausaldaja võib kohustust rikkunud võlgniku suhtes oma kohustuse täitmisest keelduda.

Viivitusintress

Selle õiguskaitsevahendi eesmärk on lihtsustada **viivitusest tekkinud kahju** hüvitamist. Intress on tasu raha kasutamise eest, viivitusintress on tasu selle raha kasutamise eest, mille kasutamiseks luba (õiguslik alus) puudub. Viivitusintressi võib arvestada kõigi rahas hinnatavate kohustuse osade pealt v.a intressilt.

Lepingu sõlmimisel tasuks tähelepanu pöörata maksete kaetaks lugemise järjekorrale. Sageli esineb võlausaldaja poolt väljatöötatud lepingus tingimus, et võlgnikult laekunud maksete arvel loetakse esmajärjekorras tasu- tuks viivised. Selline kokkulepe osutub makseraskustes võlgnikule väga kahjulikuks.

Seaduses sisaldub eeldus, et intressi ja viivitusintressi vahe on mõistlik. Seadusjärgse intressi ja seadusjärgse viivitusintressi vahe on 7%.

Kui kokkulepitud intress on suurem kui seadusjärgne viivitusintress, võib viivitusintressi nõuda üksnes kokku- lepitud intressimääras (VÕS §-d § 94 ja 113).

Võlausaldaja peab seadusjärgsest viivitusintressist suurema nõude esitamist põhjendama.

Viivitusintressi maksmist peab võlausaldaja nõudma. Pole alust eeldada, et maksega viivitamisega tasub võlgnik arve kohe viivise jagu suuremas summas. Ka tuleks viivitusintresside nõue esitada mõistlikul ajal. Hilisem viivise nõue ei ole kooskõlas hea usu põhimõttega.

Tarbijakrediidilepingus on ebapiisavate maksete tegemine ja viivise suurus reguleeritud võlaõigusseaduse §-s 415. Tarbijalt ei või nõuda viivist rohkem kui seadusjärgses määras või kokkulepitud intressimääras (st viivi- tusintress ei tohi olla kõrgem krediidi intressist).

Juhul, kui võlgnikul ei jätku kogu makse tegemiseks raha, tuleks **maksekorralduses selgelt märkida**, millise kohustuse osa katteks makse tehakse.

Seaduse alusel loetakse tarbija poolt kohustuse täitmiseks ebapiisava makse tegemisel makse

- 1) esimeses järjekorras võla sissenõudmiseks tehtud kulude katteks,
- 2) teises järjekorras võlgnetava põhisumma katteks,
- 3) kolmandas järjekorras intressi katteks ja
- 4) neljandas järjekorras muude kohustuste katteks.

Sellest järjekorrast tarbija kahjuks kõrvalekalduv kokkulepe on tühine.

Viivise eristamine leppetrahvist

Leppetrahv on kõrvalekohustus, mis saab tekkida üksnes poolte kokkuleppel. Erinevalt viivisest saab leppe- trahvi nõuda ka muu kui rahalise kohustuse rikkumise korral.

Viivitusintressi nõue ei ole seotud rikkumise vabandatavusega ega süüga. Nõude esitamiseks piisab maksetega viivitamisest. Kui võlgniku käes on raha, mille kasutamisele tal õigus puudub, tuleks see esimesel võimalusel tagastada.

Viivitusintressi vähendamine toimub sarnaselt leppetrahvi vähendamisega (VÕS § 162). Kohus kaalutleb lepin- gu täitmise ulatuse, võlausaldaja õigustatud huvi ja poolte majandusliku seisundi üle.

Tarbijalt ei või maksetega viivitamisega nõuda muud kui viivist ning viivist ületava kahju hüvitamist. Käsiraha, lep- petrahvi jmt nõuded on tühised.

SEADUSED:

võlaõigusseaduse 5. ptk ja §-d 396–421.

AEGUMINE

Aegumine on seaduses sätestatud tähtaja möödumine, millega kaasneb õigussuhetes muudatus. Aegumine ei mõjuta iseenesest õiguspärase kohustuse püsijäämist. Võlgnikul on õigus täita kohustus igal ajal, seda ka pärast seaduses ettenähtud aegumise tähtaja möödumist. Ka võlausaldajal on õigus esitada võlgnikule täitmisnõudeid üldistel alustel. **Aegumise tähtaja möödumisega lisandub võlgnikule täiendav õiguskaitsevahend – õigus nõuda aegumise kohaldamist.**

Üksnes võlgnik on õigustatud otsustama, kas:

- ta soovib aegunud kohustust täita,
- ta soovib seda vaidlustada üldistel alustel või
- ta soovib tõrjuda täitmisnõuet aegumise vastuväite esitamisega.

Juhul, kui võlgnik aegumise vastuväidet ei esita, lahendatakse aegunud vaidlus poolte vahel üldistel alustel.

Aegumise vastuväite esitamisel kontrollitakse:

- millal on kohustus muutunud sisenõutavaks,
- millal toimus võlausaldaja õiguste rikkumine,
- kas nõue on esitatud seaduses ettenähtud aegumise tähtaja kestel,
- kas on aegumise tähtaja kulgemist mõjutavaid asjaolusid.

Kui aegumistähtaeg on möödunud, jätab kohus nõude rahuldamata aegumise põhjendusel, hindamata seejuures nõude põhjendatust.

Aegumise vastuväide on põhjendatud õiguskindlusega. Kui mingi õiguslik olukord on püsinud piisavalt kaua, tuleb eeldada, et suhteosalised on olukorraga rahul. Võlausaldaja õiguste rikkumist tegelikult ei tunneta. Võlgnikul on õigustatud eeldus, et tema vastu nõuet enam ei esitata. Aegumise vastuväide võimaldab võlgnikul tõrjuda kohustust, mille asjaolude kohta on aja möödumise tõttu raske tõendeid koguda. Ebamõistlik on eeldada, et kõikide õigusliku iseloomuga tehingute dokumentatsioon säilitatakse alatiselt.

Aegumise vastuväite võib aegumise kahtluse korral alati esitada. Selle esitamisega ei saa võlgnik kuidagi end kahjustada. Samas selle esitamata jätmise korral muutub tema positsioon õigusvaidluses märkimisväärselt keerukamaks.

Nõude aegumise hindamisel tuleb pöörata tähelepanu:

- nõude tekkimise alusele (kas seadusel või lepingul põhinev suhe),
- nõude olemusele (kas põhi- või kõrvalnõue),
- nõude sissenõutavaks muutumise ajale,
- aegumise erijuhtumitele,
- aegumise tähtaja kulgemist (katkemine, peatumine) mõjutavate asjaolude esinemisele.

Muuhulgas tuleb hinnata ka mittetäitmise subjektiivseid põhjuseid. Kohustuse tahtliku rikkumise korral on aegumise tähtaeg pikem. Tahtlus on süü raskeim vorm. Võlgniku tavapärane passiivseks jäämine ei ole hinnatav tahtliku rikkumisena.

Tahtliku rikkumise põhjendamise ja tõendamise kohustus lasub võlausaldajal. Tahtlik on rikkumine juhul, kui võlgnik teadis kohustuse olemasolust, ei esitanud sellele mingeid vastuväiteid, omas võimalusi kohustust eriliste raskusteta täita, kuid ei teinud seda.

Aegumise üldised tähtajad on tehingute puhul 3 aastat ja seadusest tulenevate nõuete puhul 10 aastat. Aegumise tähtajad on sageli erandlikud ning võivad olla sätestatud lepingute erinevaid liike reguleerivate sätete juures. Erinevusi on ka kohustuse sissenõutavaks muutumise aja määramisel. Seega tuleks aegumise tähtaega igakordselt seadusest järele vaadata.

SEADUSED:

tsiviilseadustiku üldosa seaduse §-d 142–169,
võlaõiguseaduse § 104 (süü).

TÄITEMENETLUS

Kohtutäitur korraldab sundtäitemenetluse sissenõudja avalduse alusel. Täitmisele võib esitada vaid täitemenetluse seadustikus (TMS) §-s 2 nimetatud dokumente.

Kohtutäitur peab menetluses arvestama nii võlgniku, sissenõudja kui ka kolmandate isikute õiguste ja huvidega.

Kohtutäituril lasub kohustus selgitada menetlusosalustele nende õigusi ja kohustusi.

Kohtutäituril on täitemenetluses õigus:

- nõuda sissenõudjalt täitekulude ettemaksu, v.a TMS §-s 40 lg. 2 ettenähtud juhtudel,
- nõuda võlgnikult täitemenetluses vajalikku teavet või dokumentide esitamist. Võlgnik on kohustatud esitama vara, s.h kohustuste nimekirja. Täitur võib nõuda vara nimekirja vandega kinnitamist.
- nõuda kolmandatelt isikutelt andmeid võlgniku elu- või asukoha ja kontaktandmete ning vara kohta (s.h andmeid võlgniku tööandjalt töötasu kohta),
- siseneda **võlgniku nõusolekul** võlgniku valduses olevatesse ruumidesse või viibida tema maatükil ning need läbi otsida. Täituril on õigus lasta avada või avada suletud ruumide uksi ning hoiuruume. **Kui võlgnik nõusolekut ei anna, peab täitur taotlema loa kohtult,**
- pöörata sissenõue võlgniku varale. Vara arestitakse ja müüakse. Müügist saadud raha arvel rahuldatakse täidetav nõue. Ülejääk tagastatakse võlgnikule,
- pöörata sissenõue võlgniku nõudele, kohustades kolmandat isikut täitma kohustuse sissenõudja kasuks kohtutäituri kaudu,
- pöörata sissenõue võlgniku osale ühisvaras,
- saada tasu ning nõuda menetluskulude hüvitamist. Täitekuulu (tasu ja kulud) kannab võlgnik.

Võlgnikul on õigus:

- teada tema suhtes alustatud täitemenetlusest,
- õigus tutvuda täitetoimikuga,
- täita nõue vabatahtlikult selleks määratud tähtaja kestel (ei või olla lühem kui 10 päeva),
- viibida täitetoimingute läbiviimise juures,
- saada tema suhtes läbiviidavas menetluses koostatud dokumente (vara arestimise akt, enampakkumise akt, läbiotsimise määrus),
- saada täitekulusid tõendavaid dokumente,
- osundada, millisele varale sissenõue pöörata, kui sellega ei kahjustata sissenõude võimalikkust,
- taotleda menetluse peatamist (TMS § 46 alustel),
- taotleda menetluse lõpetamist (TMS § 48 alustel),
- vaidlustada täitetoiminguid esitades kaebuse kohtutäiturile. Kui täitur kaebust ei rahulda võib täituri otsuse vaidlustada kohtus.

SEADUSED:

täitemenetluse seadustik,
kaebused ja hagid §-d 217–223.

Vara, millele sissenõuet ei pöörata

Arestimisele ja müümisele ei kuulu:

- võlgniku isiklikud asjad, maja- ja köögitarbed, riietusesemed, pesu, voodid ja muud majapidamises kasutatavad asjad, mis on hädavajalikud võlgniku võla suurust arvestavate olmevajaduste rahuldamiseks,
- vähemalt üks tehniline vahend, mis tagab võlgnikule Põhiseaduse §-s 44 1. lõikes ettenähtud info saamise õiguse kasutamise,
- võlgnikule ja tema perele üheks kuuks vajalikud toiduained ja eluruumi kütmiseks üheks kütteperioodiks vajaminev küte või kui täitmise ajaks sellist varu ei ole ja selle muretsemine ei ole muul viisil tagatud, siis varu soetamiseks vajalik rahasumma,
- põllumajandusega tegeleva isiku põllumajandusseadmed, kariloomad, väetis ja põllumajandussaadused, mis on võlgnikule hädavajalikud tema enda ja tema perekonna ülalpidamiseks kuni järgmise saagini,
- füüsilise isiku majandus- või kutsetegevuse või töö- või teenistussuhte jätkamiseks hädavajalikud esemed,
- raamatud või muud esemed, mida võlgnik või tema perekonnaliige kasutab õppetöös või kultustoimingutes,
- võlgnikule kuuluvad raamatupidamisdokumendid, perekonnaürikud, abielusõrmused, ordenid ja teenetemärgid,
- kunstjäsemed, prillid ja muud kehapuude tõttu vajalikud abivahendid, mida võlgnik või tema perekonnaliige kasutab,
- võlgniku perekonnas toimivateks matusteks vajalikud esemed,
- riigimuuseumi, munitsipaalmuuseumi ja avalik-õigusliku juriidilise isiku muuseumikogu ning kogusse kuuluvad esemed, samuti sihtasutusele kasutada antud riigi muuseumikogu või kogusse kuuluvad esemed,
- avalikud arhivaalid,
- piiratud tsiviilkäibega riigivara ega asjad, mida riik või kohalik omavalitsusüksus vajab avalike ülesannete täitmiseks,
- mittetulunduslikul eesmärgil peetavad loomad,
- muud asjad, mille arestimine on vastuolus seadusega või heade kommetega.

Osundatud loetelus oleva vara osas kehtivad mõned erandid, mis on sätestatud täitemenetluse seadustiku §-des 66–68.

Sissenõuet ei saa pöörata järgmisele sissetulekule:

- riiklikele peretoetustele,
- puudega inimeste sotsiaaltoetusele,
- sotsiaaltoetusele sotsiaalhoolekande seaduse tähenduses,
- kehavigastuse või terviserikke tõttu makstavale hüvitisele, v.a hüvitis kaotatud sissetuleku eest ja mittevaralise kahju hüvitis,
- Eesti Töötukassa kaudu makstud töötutoetusele, stipendiumile, sõidu- ja majutustoetusele ning toetusele ettevõtluse alustamiseks,
- seadusel põhinevale elatisele,
- ravikindlustushüvitisele, v.a ajutise töövõimetuse hüvitis,
- vanemahüvitisele,
- riiklikule pensionile seaduses sätestatud ulatuses,
- vanglast vabanemise toetusele.

Pangakontole laekuva raha arestimise piirangud.

Võlgniku pangakontole laekuvat sissetulekut ei arestita, kui see ei ületa ühe kuu eest ettenähtud palga alammäära suurust või vastavat osa nädala või päeva sissetulekust.

Erandina võib elatisenõude täitmisel muu sissenõudeallika puudumisel arestida kuni poole palga alammäära suuruse sissetuleku.

Võlgniku poolt seadusjärgse ülalpidamiskohustuse täitmise korral suureneb mittearestitav summa iga ülalpeetava kohta ühe kolmandiku palga alammäära võrra kuus (v.a. elatisnõude täitmisel).

Kui sissetulek on pärast mittearestitava osa mahaarvamist rohkem kui viis palga alammäära, võib arestida seda ületava osa kogu ulatuses eeldusel, et arestitav summa ei ületa kahte kolmandikku kogu sissetulekust (v.a. elatisnõude täitmisel).

SEADUSED:

täitemenetluse seadustiku §-d 66–77, 130–136.

FÜÜSILISE ISIKU PANKROT

Pankrot on kohtuotsusega välja kuulutatud võlgniku maksejõuetus. Võlgnik on maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldajate nõudeid ja see suutmatus on püsiv.

Pankrotimenetluse eesmärk on võlausaldajate nõuete rahuldamine võlgniku vara arvel. Pankrotimenetlus on sundtäitemenetlusele eelistatud juhul, kui võlausaldajaid on rohkem kui üks või kui on alust eeldada tagasivõitmise võimalusi (võlgnik on muutnud end võlausaldajate huve kahjustades varatuks).

Füüsilisest isikust pankrotivõlgnikule antakse pankrotimenetluse kaudu võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras.

Pankrotiavalduse võib esitada nii võlgnik kui ka võlausaldaja.

Füüsilisest isikust võlgniku pankrotiavalduses tuleb märkida:

- maksejõuetuse põhjused (makseraskuste kujunemine ja kestvus),
- volanimekiri (võlausaldajad ja nende nõuded),
- vara (vallasvara, kinnisvara, nõuded teiste isikute vastu).

Füüsilise isiku pankroti väljakuulutamise tagajärjed:

- võlgniku varast moodustub pankrotivara,
- võlgniku vara valitsemise õigus läheb üle haldurile, kes on ühtlasi varalistes suhetes võlgniku esindajaks,
- võlgnik kaotab õiguse teha pankrotivaraga tehinguid (võlgniku poolt tehtud tehingud on tühised),
- võlgniku kasuks täidetava kohustuse täitmise võib vastu võtta üksnes haldur,
- lõpetatakse intresside ja viivise arvestamine võlgniku vastu suunatud nõuetelt,
- võlausaldajate kõigi nõuete tähtpäev loetakse saabunuks kui seadusest ei tulene teisti,
- halduril on õigus otsustada võlgniku kohustuste edasise täitmise üle,
- võlgniku õigused on kitsendatud pankrotiseaduses ettenähtud ulatuses.

Võlgnikul on pankrotiseaduses ettenähtud õigused ja kohustused (§-d 85–92). Võlgnikul lasub muu hulgas teabe andmise ja menetlusest osavõtu kohustus. Võlgnik ei tohi kohtu loata elukohast lahkuda. Vajadusel võib kohus kohaldada võlgniku suhtes sundtoomist või aresti.

Füüsilisest isikust **pankrotivõlgnik ei tohi** alates pankroti väljakuulutamisest kuni menetluse lõpuni olla ettevõtja, juriidilise isiku juhtorgani liige, juriidilise isiku likvideerija ega prokurist (ärikeeld). Ärikeeldu võidakse pikendada kuni kolmeks aastaks pärast pankrotimenetluse lõppu.

Füüsilisest isikust võlgnik **võib esitada kohtule avalduse kohustustest vabastamiseks** (pankrotiseaduse 11. ptk). Kohustustest vabastamise hindamisel kuulab kohus ära võlgniku ja halduri arvamuse. Võlausaldajatel on õigus esitada võlgniku kohustustest vabastamisele vastuväiteid. Kohus ei vabasta võlgnikku kohustustest kui tema suhetes võlausaldajatega on raske hooletuse või tahtluse tunnuseid või ta on toime pannud pankroti- või täitemenetlusalase kuriteo või maksu- või raamatupidamisalase kuriteo (§ 171 lg. 2).

Võlgnikule määratakse kohustustest vabastamise menetluses usaldusisik, kes kannab hoolt võlgniku sissetulekust jaotise alusel väljamaksete tegemise eest. Kui võlgnik on kohustustest vabastamise menetluses talle pandud ülesandeid täitnud, võib kohus ta **viie aasta möödumisel täitmata jäänud kohustusest vabastada**. Sellega lõpevad pankrotivõlausaldajate ja solidaarvõlgnike nõuded võlgniku vastu. Kohus võib nimetatud tähtaega lühendada kolme aastani, kui võlgnik on rahuldanud võlausaldajate nõudeid arvestatavas ulatuses.

SEADUSED:

pankrotiseadus,
karistusseadustiku §-d 384–385.

RIIGI ÕIGUSABI

Riigi õigusabi antakse nii kohtueelses kui ka kohtulikus väärteto, kriminaal-, tsiviil-, haldusmenetluses, samuti täitemenetluses, õigusdokumendi koostamiseks või muuks õigusnõustamiseks.

Riigi õigusabi antakse seaduses sätestatud piiranguid arvestades:

- füüsilisele isikule,
- tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja kantud juriidilisele isikule,
- maksejõuetule mittetulundusühingule või sihtasutusele.

Juriidilistele isikutele antakse õigusabi vaid keskkonnakaitse ja tarbijakaitse valdkonnas või muu ülekaaluka avaliku huvi kaitsega seotud valdkonnas paljude inimeste seadusega kaitstud õiguste võimaliku kahjustamise vältimiseks.

Riigi õigusabi antakse juhul, kui isik ei suuda oma majandusliku seisundi tõttu õigusabi vajamise ajal tasuda asjatundliku õigusteenuse eest või suudab seda teha üksnes osaliselt või osamaksetena või satub õigusteenuse eest tasumise tõttu toimetulekuraskustesse.

Riigi õigusabi ei anta kui:

- taotleja on ise võimeline oma õigusi kaitsma,
- taotlejal ei saa olla õigust, mille kaitsmiseks ta õigusabi taotleb (puudub subjektiivne õigus),
- taotleja võimalus õiguste kaitseks on ilmselt vähene (asjaolud ei võimalda),
- taotlejal asjast saadav kasu on võrreldes eeldatavate õigusabi kuludega ebamõistlikult väike,
- taotlejal on võimalik katta õigusteenuse kulud olemasoleva ja suuremate raskusteta müüdava vara arvel (v.a vara, millele ei saa seaduse järgi sissenõuet pöörata + pere kohta üks eluase ja vajalik sõiduk),
- kulud õigusteenusele ei ületa eeldatavasti taotleja kahekordset keskmist ühe kuu sissetulekut. Keskmise sissetuleku arvutatakse taotluse esitamisele eelnenud nelja kuu keskmise sissetuleku alusel miinus maksud, sundkindlustus, seadusest tulenev ülalpidamiskohustus ja mõistlikud kulud eluasemele ning transpordile,
- taotleja soovib õigusabi mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitamiseks (v.a ülekaaluka avaliku huvi esinemise korral),
- taotleja nõue on seotud tema ettevõtlusega või intellektuaalse omandi (patent, tööstusnäidis, kasulik mudel jmt) kaitsega (v.a autoriõiguse seadusest tulenevad õigused),
- taotleja on ühises menetluses (samal pooltel) isikuga, kellel ei ole õigust riigi õigusabi saada,
- taotleja on nõude omandanud ning on alust arvata, et nõue ongi omandatud eesmärgiga saada riigi õigusabi,
- taotlejal on õigusabikuludele kindlustuskate.

Riigi õigusabi andmise piiranguid ei kohaldata, kui abi andmine on vajalik poolte võrdsuse tagamiseks või arvestades asja keerukust.

Riigi õigusabi taotluse näidismall ja selles sisalduvate andmete loetelu on kehtestatud justiitsministri määrusega ning on justiitsministeeriumi veebilehel, igas kohtus ja advokaadibüroos vabalt kättesaadav. Advokaat on kohustatud abistama isikut taotluse koostamisel selle eest tasu võtmata.

Kohus kontrollib majandusliku seisundi kohta esitatud andmeid kohtu käsutuses olevate registrite ja teabeallikate kaudu. Taotluse lahendamisel arvestatakse nii taotleja kui ka temaga koos elavate pereliikmete vara.

Kohus otsustab riigi õigusabi andmisel, kas kulud õigusabile tuleb osaliselt või täielikult hüvitada. Samuti kas hüvitamine toimub osamaksetena või ühekordse summana. Riigi õigusabi kulu kuulub menetluskulu hulka ja jaotatakse menetlusosaliste vahel üldistel alustel.

Erandina võib kohus otsustada, et õigusabi kulu hüvitamisele ei kuulu (alaealised, eestkosteadused isikud jmt).

SEADUSED:

riigi õigusabi seadus,
menetlusseadustikud.

MAKSEKÄSU KIIRMETLUS

Maksekäsu kiirmenetlus on **lihtsustatud kirjalik menetlus**, mis annab võimaluse kohtuistungita ja väiksemate kuludega saada rahalist võlga välja mõistev kohtulahend.

Maksekäsu kiirmenetlus aitab kokku hoida nii sissenõudja aega kui raha ning lihtsustab oluliselt kohtumenetlust sellistes vaidlustes, kus võlgnik on passiivne ega tunne menetluse vastu huvi või üritab seda venitada.

Maksekäsu kiirmenetluse avalduse saab esitada nii võlanõudes kui lapse elatisnõudes.

Maksekäsu kiirmenetluses peavad olema täidetud teatud nõuded:

- nõue ei või ületada 6400 eurot;
- avalduses esitatavad kõrvalnõuded (nt intressid ja viivised) ei tohi ületada põhinõuet;
- esitada ei saa nõuet, mille tasumise tähtaeg ei ole veel saabunud;
- avaldust ei saa esitada pankrotivõlgniku vastu;
- maksekäsu kiirmenetluses ei saa nõuda mittevarelise kahju hüvitamist;
- avalduse saab esitada kas avaldaja või tema esindaja;
- avaldus tuleb ID-kaardiga digitaalselt allkirjastada;
- avalduselt tuleb tasuda riigilõivu 3% põhinõudelt, kuid mitte vähem kui 47,93 eurot ning mitte rohkem kui 1278,23 eurot.

Lapse elatisnõudes:

- saab elatist nõuda üksnes alaealisele lapsele;
- nõutava elatise suurus ei või ületada 200 eurot kuus;
- elatist saab nõuda üksnes vanemalt, kes on lapse vanemana lapse sünniakti kantud;
- maksekäsu kiirmenetluses ei saa nõuda elatise maksmist tagasiulatuvalt ega varem välja mõistetud elatise summa suurendamist;
- avaldus tuleb ID-kaardiga digitaalselt allkirjastada lapse esindajal, kes avalduse esitab (lapsevanem, eestkostja või lepinguline esindaja).

Alates 1. jaanuarist 2009 saab maksekäsu kiirmenetluse avaldust nii võlanõudes kui lapse elatisnõudes esitada **üksnes elektrooniliselt** portaali **e-toimik kaudu**. Portaali asub veebis aadressil www.e-toimik.ee. Portaali saab siseneda ainult ID-kaardiga ning e-toimiku kaudu esitatav avaldus tuleb digitaalselt allkirjastada. Maksekäsu kiirmenetluse avaldus on vormilt lihtne ning lahtrite täitmise lihtsustamiseks on avalduse blanketi juures olemas täitjat abistav juhend.

Kui maksekäsu kiirmenetluses on kohtule esitatud kõik vajalikud andmed, teeb kohus võlgnikule **maksettepaneku** väidetav võlg tasuda. Kui võlgnik ei loe esitatud nõuet põhjendatuks, on tal õigus esitada maksettepanekule **vastuväide**. Vastuväite esitamisel lahendab kohus asja edasi tavalise hagimenetluse korras. Kui võlgnik vastuväidet ei esita ning ei tasu ka tähtjaks ära nõutud summat, teeb kohus määrusena **maksekäsu** võla sissenõudmise kohta.

Maksekäsk on koheselt sissenõutav ja see pööratakse täitmisele sundtäitmise üldises korras!

Kui kohus on teinud maksettepaneku ning võlgnikul ei ole nõudele vastuväiteid, tuleb võlg määratud tähtaja jooksul tasuda.

Kui võlgnikul ei ole oma majandusliku olukorra tõttu võimalik nõutud summat korraga tasuda, on võlgnikul õigus pöörduda avaldaja poole ettepanekuga maksegraafiku sõlmimiseks. Selleks, et kohus koos maksekäsu tegemisega kinnitaks maksegraafiku võla tasumiseks, tuleb avaldajaga ühiselt esitada kohtule vastavasisuline avaldus enne vastuväite esitamise tähtaja möödumist (15-30 päeva).

Kui võlgnik ei loe nõuet põhjendatuks, on maksettepanekule võimalik esitada vastuväide. Vastuväite esitamisel lahendab kohus asja edasi hagimenetluses.

Vastuväide maksekäsu kiirmenetluses esitatakse justiitsministri määrusega kehtestatud dokumendiblanketil. Seda võib teha kas paberil või digitaalallkirjastatud e-kirjaga. Vastuväidete dokumendivormid leiab veebiaadressilt <http://www.just.ee/makse2sumenetlus>. Vastuväide tuleb esitada 15 päeva jooksul alates maksettepaneku kättesaamisest. Kui vastuväidet ei ole esitanud õigeaegselt, teeb kohus maksekäsu.

Maksekäsu peale on võimalik esitada omakorda (15 päeva jooksul alates maksekäsu kättetoimetamisest) määruskaebus. Tähele tuleb panna seda, et määruskaebuse esitamine on võimalik üksnes tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 489¹ lõikes 2 nimetatud juhtudel, milleks on:

- maksettepanek toimetati võlgnikule kätte muul viisil kui isiklikult allkirja vastu üleandmisega ja võlgniku süüta ei toimetatud seda kätte õigel ajal ning seetõttu ei olnud võlgnikul võimalik esitada õigeaegselt vastuväidet;
- võlgnik ei saanud vastuväidet maksettepanekule esitada temast sõltumatu mõjuva põhjuse tõttu;
- maksekäsu kiirmenetluse eeldused ei olnud täidetud või rikuti muul olulisel viisil maksekäsu kiirmenetluse tingimusi või nõuet, mille sissenõudmiseks maksekäsu kiirmenetlus läbi viidi, on selgelt põhjendamatu.

Määruskaebuse esitamisel tuleb tasuda ka riigilõivu 25,56 eurot. Maksekäsu peale määruskaebuse esitamise puhul **võib kohus peatada täitemenetluse**. Kui kohus määruskaebuse rahuldab, tühistab ta määrusega maksekäsu, kuid see ei piira avaldaja õigust esitada nõuet hagimenetluses.

HAGIAVALDUSE ESITAMINE KOHTULE

- Kohtule esitatakse dokumendid üldreeglina **vabas vormis**.
- Vormistusnõuded kehtivad **elektroonilistele dokumentidele** ning **majandusaasta aruannetele** ja **maksekäsu kiirmenetluses**.
- Vormistusnõuded on kehtestatud justiitsministri 28.12.2005.a määrusega nr 59 „Kohtule dokumentide esitamise kord“ ja vormide näidised leiab veebiaadressilt:
<http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12995563>.
- Täiendavat informatsiooni kohtule dokumentide esitamise nõuete kohta leiab veebiaadressilt:
<http://www.kohus.ee/10294>.

Hagiavalduses tuleb märkida:

1) Kohtu nimi, kuhu avaldus esitatakse.

Näiteks: Harju maakohtule.

2) Avalduse esitaja ees- ja perekonnanimi, aadress ning muud kontaktandmed.

Näiteks: avaldaja nimi, isikukood, aadress, e-posti aadress, telefon.

3) Kui avaldaja esitab avalduse esindaja kaudu, siis esindaja nimi ja kontaktandmed.

Kindlasti tuleb sel juhul avaldusele lisada esindusõigust tõendav dokument. Tähele tuleks panna ka seda, et esindaja olemasolul saadab kohus menetlusega seotud teavet ja toimetab menetlusdokumendid kätte üksnes esindajale, kui kohus ei pea just vajalikuks nende saatmist lisaks menetlusosalisele isiklikult.

Näiteks: avaldaja esindaja nimi, isikukood, aadress, e-posti aadress, telefon.

4) Kostja andmed (nt teenusepakkuja/võlgnik).

Kui kostjaks on juriidiline isik, siis juriidilise isiku registrikood, füüsilisel isikul isikukood. Kui avaldaja ei tea kostja aadressi või muid andmeid, tuleb avaldusse märkida, mida ta on teinud andmete teadasaamiseks. Kui kostjaid on mitu, siis tuleb kirjutada avaldusse ka nende andmed (nt Kostja I, Kostja II).

Näiteks: kostja nimi, registrikood/isikukood, aadress, e-posti aadress, telefon.

5) Kaebuse esitamise kuupäev.

Näiteks: kuupäev, kuu, aasta.

6) Avaldaja selgelt väljendatud nõue ehk hagi ese:

- Põhjus, miks avaldaja kohtu poole pöördub (lepingu rikkumine, võlanõue);
- Puuduse või eksimuse arusaadav kirjeldus, viide tõenditele ning probleemi tekkimise aeg;
- Esitatava nõude konkreetne sõnastus;
- Hagihind, kui hagi ei ole suunatud kindla rahasumma maksmisele.

Avalduses tuleb märkida tõendid, mis kinnitavad hageja nõude aluseks olevaid asjaolusid (nt laenuleping, teenuse osutamise leping, kirjavahetus kostjaga jmt). Tuleks viidata konkreetselt, millist asjaolu millise tõendiga tõendada soovitakse.

Tsiviilkohtupidamise põhireegel on see, et kumbki pool peab tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited.

7) Hagiavalduses tuleb märkida, kas avaldaja on nõus asja kirjaliku menetlemisega või soovib asja läbivaatamist kohtuistungil.

Asja on võimalik menetleda ka dokumendimenetluses (tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 406), kus arvestatakse tõendina üksnes poolte esitatud dokumente ja poolte vande all antud seletusi. Kui hageja soovib asja menetleda dokumendimenetluses, tuleb seda hagiavalduses märkida.

Näiteks: soovin asja läbivaatamist kohtuistungil.

8) Kui avaldaja soovib menetluses kasutada tõlgi abi, siis tuleb seda hagiavalduses märkida ja võimalusel esitada tõlgi andmed.

Näiteks: soovin menetluses kasutada tõlgi abi. Tõlgiks on: nimi, isikukood, aadress, e-posti aadress, telefon.

9) **Allkiri.** Avaldusele kirjutab alla avalduse esitaja, märkides ka enda ees- ja perekonnanime. Kui avalduse esitab esindaja, peab ta avaldusele lisama volikirja või muu esindusõigust tõendava dokumendi.

10) Lisad.

- Koopiad tõenditest (nt laenuleping(ud), teenuse osutamise leping(ud));
- Esindaja esindusõigust tõendav dokument (volikiri);
- Juriidilisest isikust kostja registrikaardi ärakiri;
- Riigilõivu tasumist tõendav dokument (välja prinditud maksekorraldus).

Tähele tuleks panna:

- Hagiavaldus tuleb koostada Eesti Vabariigi riigikeeles ehk **eesti keeles**;
- Hagiavalduse koostamisel on soovitatav vältida isiklike emotsioonide kirjeldamist, need ei aita kuidagi probleemi lahendamisele kaasa;
- Ära unusta lisada avaldusele **koopiaid tõenditest**. Tõendiks tsiviilasjas on igasugune teave, mis on seaduses sätestatud protsessivormis ja mille alusel kohus saab teha kindlaks kõik asja õigeks lahendamiseks tähtsad asjaolud. Tõendiks võib olla tunnistaja ütlus, menetlusosalise vande all antud seletus, dokumentaalne tõend, asitõend, vaatlus ning eksperdiarvamus.
- Dokumentaalsed **tõendid** lisatakse avaldusele **kaheks eksemplaris**, millest üks jääb kohtule ja teine toimetatakse kätte menetlusosalisele.
- Ära unusta avaldusele lisamast esindaja **esindusõigust tõendavat dokumenti**. Esindaja poolt avaldusele esindusõigust tõendava dokumendi lisamatajätmisel jätab kohus määrusega avalduse käiguta ja annab mõistliku tähtaja puuduse kõrvaldamiseks. Kui kohtu nõudmine jäetakse tähtajaks täitmata, keeldub kohus määrusega avaldust menetlusse võtmast.
- Kui kostja on avalikku registrisse kantud juriidiline isik, lisatakse hagi registrikaardi ärakiri, registri väljavõte või registreerimistunnistus, kui kohtul ei ole võimalik registrist seda ise kontrollida.
- **Avaldus** esitatakse kohtule **kaheks eksemplaris**. Menetlusosaline peab kohtusse esitatavad kirjalikud dokumendid ja nende lisad esitama koos dokumentide teistele menetlusosalistele kättetoimetamiseks nõutava arvu ära kirjadega.
- Avalduse esitamise eest tuleb enne avalduse kohtule esitamist tasuda **riigilõivu**. Riigilõivu suurus sõltub tsiviilasja hinnast, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Enne riigilõivu tasumist ei toimetata hagi kostjale kätte ega tehta muid menetlustoiminguid.
- **Riigilõivu määrad** leiab riigilõivuseaduse lisast 1, mis on kättesaadav veebiaadressilt: <https://www.riigiteataja.ee/akt/106012011029>.
- Teatud juhtudel on isikul võimalik taotleda ka **riigipoolset menetlusabi**. Täpsemalt saab selle kohta lugeda veebiaadressilt: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_aid/legal_aid_est_et.htm.

Avaldaja:

Nimi
Isikukood
Aadress
E-post
Telefon

Avaldaja esindaja:

Nimi
Isikukood
Aadress
E-post
Telefon

Kostja:

Nimi/Ärinimi
Isikukood/Registrikood
Aadress
E-post
Telefon

Kostja II (vajadusel):

Nimi/Ärinimi
Isikukood/Registrikood
Aadress
E-post
Telefon

Kohtu nimi

Kuupäev

Hagiavaldus

.....
.....
.....

Allkiri

Ees ja perekonnanimi

Kontaktid

Lisa (vajadusel):

- Koopiad tõenditest (nt laenuleping, teenuse osutamise leping);
- Esindaja esindusõigust tõendav dokument (volikiri);
- Juriidilisest isikust kostja registrikaardi ära kiri;
- Riigilõivu tasumist tõendav dokument (nt välja prinditud maksekorraldus).

Kellele:

Kohtutäitur/Võlausaldaja

Aadress

Kellelt:

Nimi

Isikukood

Aadress

E-post

Telefon

Kuupäev

Avaldus

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Lugupidamisega,

Allkiri

Ees ja perekonnanimi

Kontaktid

Lisa (vajadusel):

- Lapse(ees-ja perekonnanimi) sünnitunnistus(ed);
- Laenuleping(ud);
- Teenuse osutamise leping(ud);
- Muud asjakohased tõendid (nt kirjavahetus, pensionitunnistus jmt);
- ...

SÖNARAAMAT

Vene keelt emakeelena kõneleva kliendi abistamiseks oleme tõlkinud olulisemad terminid vene keelde. Juhime tähelepanu, et tegemist on mitteametliku tõlkega. Tõlkimisel on lähtutud eestikeelse termini kontekstist.

Aegumine – просрочка

Annuiteetgraafik – аннуитетный график

Arestimine – арест

Arvelduskonto – расчетный счет

Autoliising – лизинг автомобилей

Dispositiivsus – диспозитивность

Eluasemelaen – жилищный кредит

Elukindlustuskaitse – страхование жизни

Ettemaks – предоплата

Fikseeritud intressiga laen – кредит с фиксированным процентом

Füüsilise isiku pankrot – банкрот физического лица

Garantii – гарантия

Hea usu rõhimõte – принцип доброй воли

Hüpoteek – ипотека

Internetipank – интернет-банк

Intressimäär – процентная ставка

Investeerimine – инвестирование

Investeerimisriskiga elukindlustus – страхование жизни с инвестиционным риском

Jääkväärtus – остаточная стоимость

Kindlustuskulud – расходы на страхование

Kinnisvara hindamine – оценка недвижимости

Kohtutäitur – судебный исполнитель

Konto väljavõte – выписка со счета

Konverteerimiskurss – курс конвертирования валюты

Krediitkaart – кредитная карточка

Kõrvalkohustused – побочные обязательства

Käendaja – поручитель

Käendus – поручительство

Käsiraha – задаток

Laen – кредит

Laenuleping – кредитный договор

Laenumakse – кредитный платеж

Laenuperiood – срок кредита

Leping – договор, контракт

Lepingutasu – плата за договор

Lepinguvabadus – свобода договоров, контрактов

Leppetrahv – неустойка

Maksepuhkus – отсрочка платежей

Mõistlikkuse põhimõte – принцип благоразумия, целесообразности

Notaritasu – нотариальная плата

Omafinantseering – самофинансирование

Otsusevõime – способность принимать решения

Pangaparool – банковский пароль

Pangapoolne marginaal – банковский маргинал

Pere-eelarve – семейный бюджет

Pettus – мошенничество

Pettuseskeem – мошенническая схема

PIN kood – PIN код

Pärimine – наследование

Riigilõiv – государственная пошлина

Riiklik õppelaen – государственный учебный кредит

Riigi õigusabi – государственная юридическая помощь

Sissenõue – взыскание

SMS-laen – SMS-кредит

Säästmine – сбережения

Tagatis – залог

Tarbijakrediidileping – договор потребительского кредита

Tehingu tühistatavus – признание сделки недействительной

Tehingu tühisus – недействительность сделки

Teovõime – дееспособность

Täitemenetlus – исполнительное производство

Tüüptingimused lepingus – типовые условия договора

Ujuva intressiga laen – кредит с плавающей процентной ставкой

Viivitusintress – пеня

Võlg – задолженность

Võlanõustamine – консультация по вопросам задолженности

Võlasuhe – долговые отношения

Võlaõigusseadus – Обязательственно-Правовой закон

Võrdse põhiosa maksegraafik – график погашения кредита с равными основными частями

Õiguskaitsevahendid – средства правовой защиты

Õigusvõime – правовая способность

Ülekanne – перечисления

KUHU PÖÖRDUDA?

Vastavalt teenuse liigile **on kaebusi võimalik esitada** järgnevatele asutustele:

Teenuse osutaja. Selgituse saamiseks ning oma probleemi lahendamiseks oleks mõistlik esmalt pöörduda vastava finantsteenuse osutaja – näiteks panga, kindlustusseltsi, liisingfirma jt poole. Probleemi olemust ja võimalikke lahendusi on võimalik selgitada telefoni teel, kuid soovitatav on edasise selguse huvides pöörduda finantsasutuse poole kirjalikult. Probleemi tekkimisel peaks finantsasutuse poole pöörduma viivitamatult ehk esimesel võimalusel.

Teenusepakkujalt pädeva ning piisava selgituse saamiseks tuleb kaebus koostada kirjalikus vormis ning korrektselt.

Kaebus peab kindlasti sisaldama alljärgnevat informatsiooni:

- Kaebuse esitaja ees- ja perekonnanimi ning kontaktandmed.
- Kui kaebuse esitaja esitab kaebuse esindaja kaudu, siis esindaja nimi ja kontaktandmed ning esindust tõendav dokument.
- Teenusepakkuja kontaktandmed.
- Kaebuse esitamise kuupäev.
- Puuduse või eksimuse arusaadav kirjeldus ning probleemi tekkimise aeg.
- Teenuseosutajale esitatava nõude konkreetne sõnastus.
- Vajadusel tuleb kaebuses viidata tehingut tõendavale dokumendile ning lisada selle koopia.
- Soovitatav on kaebusele lisada koopiad teenuseosutajaga peetud kirjavahetusest.
- Kaebus tuleb koostada Eesti Vabariigi riigikeeles ehk eesti keeles.

Kõigi eelpoolnimetatud andmete lisamine kirjalikku pöördumisse aitab edastatud probleemi täpselt mõista ning seeläbi ka tarbija jaoks kiiremini lahendada.

Kaebuse või pöördumise koostamisel on soovitatav vältida isiklike emotsioonide kirjeldamist, need ei aita kuidagi probleemi lahendamisele kaasa, pigem vastupidi.

Finantsinspektsioon. Juhul kui tekkinud probleemidele ei leita teenusepakkujaga suheldes lahendust või ei saa tarbija piisavalt pädevat selgitust, on tarbijal õigus pöörduda sõltumatu nõu ja selgituste saamiseks Finantsinspektsiooni poole. Finantsinspektsioonil on võimalik esitada kaebuse alusel finantsasutusele järelepärimine ning kontrollida, kas finantsasutuse tegevus vastab Eesti Vabariigis kehtivatele seadustele. Seejärel edastab Finantsinspektsioon nii finantsasutusele kui tarbijale omapoolsed selgitused. Üha enam on olukordi, kus pärast Finantsinspektsiooni seisukoha esitamist ja sekkumist muudavad finantsasutused oma esialgset otsust. Kui Finantsinspektsiooni hinnangul ei ole üks või teine finantsasutuse otsus olnud seadusega kooskõlas, kuid finantsasutus jääb eriarvamusele, on vaidlus võimalik lõplikult lahendada vaid kohtus.

www.fi.ee
Sakala 4, Tallinn 15030
Tel. 6680 500
e-post info@fi.ee

Kohus. Vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele mõistab õigust ainult kohus. Eestis on kolmeastmeline kohtusüsteem: I astme kohtud – maakohtud ja halduskohtud, II astme kohtud – ringkonnakohtud ehk apellatsioonikohtud ja III astme kohus – riigikohus ehk kassatsioonikohus. Riigikohtusse pöördumiseks tuleb eelnevalt läbida esimesed kaks kohtuastet.

www.just.ee
Tõnismägi 5a, Tallinn 15191
Tel. 6208 100
e-post info@just.ee

Kindlustuse vaidluskomisjon. Kindlustuse Vaidluskomisjoni on võimalik pöörduda liikluskindlustusega seotud vaidluste korral. Sel juhul on kindlustusseltsil kohustus osaleda vaidluskomisjoni menetluses. Pöörduda võib ka muude kindlustusvaidluste puhul, kuid siis on selleks, et asi arutusele tuleks, vajalik kindlustusseltsi kirjalik nõusolek.

www.lkf.ee
Mustamäe tee 44, Tallinn 10621
Tel. 6671 800
e-post lkf@lkf.ee

Politsei ja prokuratuur. Politsei ja prokuratuur tegelevad õiguskorra kaitsega, kuritegevuse ennetamise ja uurimisega. Politsei asub Siseministeeriumi valitsemisalas ja prokuratuur Justiitsministeeriumi valitsemisalas. Prokuratuuri prokurörid esindavad riiki kriminaalkohtus.

www.politsei.ee
Pärnu mnt 139, Tallinn 15060
Tel. 6123 000
e-post politseiamet@politsei.ee

www.prokuratuur.ee
Wismari 7, Tallinn 15188
Tel. 6139 400
e-post info@prokuratuur.ee

Tarbijakaitseamet. Riiklik Tarbijakaitseamet teostab vastavalt tarbijakaitseadusele järelevalvet Eestis pakutavate kaupade ja teenuste üle. Tarbijakaitseameti eesmärgiks on aidata tarbijal kaitsta tema seadusest tulenevaid õigusi.

www.tka.riik.ee
Rahukohtu 2, Tallinn 10130
Infotelefon 6201 707
e-post info@tarbijakaitseamet.ee

Õigusabi vähekindlustatuile. Informatsiooni selle kohta, kust ja kuidas vähekindlustatud inimene saab õigusabi:

tarkmeestaskus.just.ee/oigusabi_vahekindlustatuile

Kohtutäiturid. Kohtutäitur pöörab sunniviisiliselt täitmisele täitedokumente. Täitedokumentideks on kohtulahendid ja muud dokumendid, mida võib kohtuasja algatamata sundtäitmisele võtta: näiteks maksuvõlad, parkimistrahvid ja ka mõned lepingud (sh notariaalselt tõestatud lepingud, milles pooled kohustuvad lepingu täitmata jätmise korral alluma kohesele sundtäitmisele). Sundtäitmine tähendab, et kohtutäitur võtab näiteks võlasumma ära võlgniku pangakontolt või arestib ja müüb võlgniku vara. Kohtutäitur võib rahuldada ka mittevaralisi nõudeid, milleks võib olla näiteks elukohast väljatõstmine, lapse äravõtmine ja üleandmine jm.

Kohtutäiturite kontaktandmed on leitavad Justiitsministeeriumi kodulehelt www.just.ee rubriigist Kodanikule peatükist Kohtutäiturid.

Võlanõustajad. Võlanõustamise eesmärgiks on parandada rahalistesse raskustesse sattunud inimeste võimet muutunud olukorras toime tulla ja leida olukorrale parim võimalik lahendus. Võlanõustaja ülesanne on näha abivajajat ja tema olukorda tervikuna.

Võlanõustajate kontaktandmed:

Tallinnas:

Koplis, Tuulemaa 6

Vastuvõtt: R 17.00-19.00, L 9.00-15.00

Eelregistreerimine tel. 6660886, 56941023

Katri Heinjärv katri.heinjarv@tallinnlv.ee

Mustamäel, Akadeemia tee 34, kab. 105

Vastuvõtt T, K 9.00-15.00 ja E, N 13.00-18.00

Eelregistreerimine tel. 6706329, 56940870

Ülle Schmidt ulle.schmidt@swcenter.ee

Männikul, Kauge 4

Vastuvõtt: E 9.00-18.00

Eelregistreerimine tel. 6660886

Kesklinnas, Süda 1

Teenus vaid registreeritud töötutele

Vastuvõtt: T, N 9.00-17.00

Eelregistreerimine tel. 53415577

Terje Lääts volanoustamine.tallinn@evty.ee

Harjumaal:

MTÜ Restart

Eelregistreerimine telefonil: 56 96 43 96

www.restart.okas.ee

Keilas:

Vastuvõtt iga kuu esimesel reedel kell 11.00-13.00 Keskväljak 17, Keila.

Registreerimine telefonil 6791570, Aavi Terasmaa

Haapsalus:

Haapsalu Sotsiaalajas, Kastani 7

Vastuvõtt kuu 2. ja 4. neljapäeval kell 10.00-12.00 ja 13.00-18.00

Sirje Rehkalt, tel. 4735060, 5031895

Tapal:

MTÜ Jeeriko, Valve 30

Telefon: 56682299; 32 777 40

e-post: mtu.jeeriko@mail.ee; www.jeeriko.ee

Võrus:

Nõõrimaa Tugikodus, Räpina mnt. 22, Võru linn
Vastuvõtt neljapäeviti 9.00-16.00
Eelregistreerimine telefonidel 786 4765, 530 07637
Marve Kõiv

Lõuna-Eesti Nõustamiskeskuses Võru Noortekeskuse ruumides, Liiva 21, Võru
Vastuvõtt E, T, K, R 10.00-17.00; N 11.00-18.00
Eelregistreerimine ja info telefonil 78 24 424
e-post: voru@abikeskused.ee

Tartus:

Tartu LV sotsiaalabi osakonna Ülejõe piirkonnakeskuses Staadioni 52
Vastuvõtt E 15-18, K 8-12, R 13-16.
Eelregistreerimine ja info telefonil 736 1465, tööpäevadel telefonil 5119615
või vastuvõtuajal kohapeal.
Diana Tärna diana.turna@raad.tartu.ee

MTÜ Eesti Eestkostekorraldus Tuglase 13-4
Info ja eelregistreerimine telefonil 7402902, 5241850, 56913405
Agu Eichenbaum, Elina Madal
e-post: info@eestkostekorraldus.ee

Põlvas:

Lõuna-Eesti Nõustamiskeskuses Põlva Haigla ruumides, Uus 2, Põlva
Vastuvõtt E, T, K, R 10.00-17.00; N 11.00-18.00
Eelregistreerimine ja info telefonil 79 77 729
e-post: polva@abikeskused.ee

Valgas:

Lõuna-Eesti Nõustamiskeskuses Valga Haigla ruumides kab. A-23, Peetri 2, Valga
Vastuvõtt E, T, K, R 10.00-17.00; N 11.00-18.00
Eelregistreerimine ja info telefonil 76 65 105
e-post: valga@abikeskused.ee

Viljandis:

MTÜ Nõutuba, Lossi 7
Eelregistreerimine ja info telefonil 53498814
e-post: noutuba@gmail.com; info@noutuba.ee

Jõhvis:

Ida-Virumaa Nõustamiskeskuses OÜ Corrigo ruumides kab. 15, Jaama 34, Jõhvi
Vastuvõtt E, T, K, R 8.00-16.00; N 9.00-18.00
Eelregistreerimine ja info telefonil 33 31 111 , 55620161
e-post: nk@corrigo.ee

Tee oma raha targaks!

minuraha.ee

PERE-EELARVE

Kirjuta ühe kuu jooksul üles oma pere liikmete kulud ja tulud. Näiteks reale "palk" kirjuta kõigi töökäivate pereliikmete palkade summa. Vastavalt vajadusele võid tulu- ja kululiike tabelisse juurde lisada. Parima ülevaate saad, kui võrdled oma kulusid ja tulusid igakuiselt.

TULU		KULU	
Sissetuleku tüüp		Igakuiselt laekunud summa	
Palk (pärast makse)			
Pension			
Toetused ja abirahad			
Tulud investeringutelt			
Renditulu			
Tulud kokku		0,00 €	
Majapidamiskulud		Söök ja jook	
Üür		Toiduained	
Elekter		Tööpäeva lõunad	
Gaas		Muu väljas einestamine	
Küte		Alkohol	
Vesi		Tubakatooted	
Prügivedu		Kokku	0,00 €
Muud kommunaalkulud		Haridus ja vaba aeg	
Telefon, Internet, TV		Õppemaks	
Mobiiltelefon		Raamatud, muusika, filmid	
Majapidamistarbed		Meelelahutusüritused	
Valveteenused		Reisimine	
Puhastusteenused		Sport	
Kodu ja aia hooldamine		Hobid	
Sisustus			
Ajakirjad, ajalehted			
Kokku		- € Kokku	0,00 €
Transport		Isikliikud kulud	
Autoliising		Riided	
Kaskokindlustus		Jalanõud	
Liikluskindlustus		Juuksur	
Parkimine		Iluteenused	
Kütus		Tervise teenused	
Autoparandus ja -hooldus			
Ühistransport			
Kokku	0,00 € Kokku	Kokku	0,00 €
Laste kulud		Finantsteenused	
Lapsehoidja, lasteaiatasu		Õppelaen	
Õppemaks		Eluasemelaen	
Trenn, huviring		Tarbitislaen	
Kooliasjad		Järeilmaks	
Koolitoit		Krediitkaardi tagasimaksed	
Riided		Elukindlustus	
Mänguasjad, taskuraha		Kodukindlustus	
Kokku	0,00 € Kokku	Kokku	0,00 €
Ravikulud		Muud kulud	
Ravimid		Kingitused	
Visiiditasud		Annetused	
Hambaarst		Lemmiklooma(de)ga seotud kulud	
Kokku	0,00 € Kokku	Kokku	0,00 €
Kulud kokku	0,00 €	Kulud kokku	0,00 €
TULUD KOKKU		KULUD KOKKU	
- €		- €	
JÄÄK		JÄÄK	
- €		- €	